

Eleonora Lisnic
Iunie 2026

Schimbările climatice și inegalitățile sociale în Republica Moldova

O perspectivă de justiție climatică

Imprint

Editor

Friedrich-Ebert-Stiftung e. V.
sucursala Chişinău (Moldova)
Strada Bucuresti 111,
Chisinau, MD-2012,
Republica Moldova

Responsabil:

Felix Hett
E-mail: fes.moldova@fes.de
Tel. +373 855830
moldova.fes.de

Grafică

Angela Ivanesi

Grafică copertă

Dragoş Popa

Autor fotografie copertă:

Lilian Iaţco

Opiniile exprimate în această publicaţie nu reflectă neapărat punctul de vedere al Friedrich-Ebert-Stiftung e.V. (FES). Utilizarea comercială a materialelor publicate de FES nu este permisă fără acordul scris al FES. Publicaţiile FES nu pot fi folosite în scopuri de campanie electorală.

Iunie 2026

© Friedrich-Ebert-Stiftung e.V.

Mai multe publicaţii ale fundaţiei Friedrich-Ebert pot fi găsite aici:

➤ www.fes.de/publikationen

Eleonora Lisnic
Iunie 2026

Schimbările climatice și inegalitățile sociale în Republica Moldova

O perspectivă de justiție climatică

Conținut

Rezumat executiv	6
Introducere	7
Capitolul 1. Justiția climatică: cadru conceptual și relevanță pentru Republica Moldova	8
1.1. Ce înseamnă justiția climatică?	8
1.2. Schimbările climatice ca factor de amplificare a sărăciei și inegalităților	8
1.3. Justiția climatică și sărăcia energetică	9
1.4. Adaptarea conceptului de justiție climatică la realitățile din Republica Moldova	10
Concluzii și recomandări ale capitolului 1.	10
Capitolul 2. Impactul diferențiat al schimbărilor climatice asupra grupurilor vulnerabile în Republica Moldova	12
2.1. Vulnerabilitățile sociale prin prisma schimbărilor climatice	12
Concluzii și recomandări ale capitolului 2.	15
Capitolul 3. Inegalități teritoriale și acces diferențiat la resurse și servicii	16
3.1. Disparități rural–urban în accesul la apă, energie, infrastructură și servicii publice	16
3.2. Capacitatea redusă de adaptare a comunităților rurale	17
3.3. Sărăcia energetică – între necesitate, inegalitate și justiție climatică	18
Concluzii și recomandări ale capitolului 3.	19
Capitolul 4. Politici publice și justiția climatică: lacune și oportunități	20
4.1. Integrarea (sau neintegrarea) justiției climatice în politicile climatice, energetice și sociale	20
4.2. Coerența și coordonarea intersectorială a politicilor publice	21
4.3. Adaptare urbană echitabilă pentru muncă și mobilitate	22
4.4. Participarea publică și implicarea comunităților vulnerabile	22
4.5. Dimensiunea de gen în politicile climatice	23
Concluzii și recomandări ale capitolului 4.	23

Capitolul 5. Guvernanță și responsabilități instituționale.	25
5.1 Rolul instituțiilor publice centrale în promovarea justiției climatice.	25
5.2 Responsabilitățile autorităților publice locale și constrângerile existente . . .	26
Concluzii și recomandări ale capitolului 5.	27
Capitolul 6. Exemple de bune practici și lecții învățate	28
6.1. Inițiative locale și proiecte relevante din Republica Moldova.	28
6.2. Elemente de succes, limite și lecții pentru extindere.	29
Concluzii și recomandări ale capitolului 6.	29
Capitolul 7. Provocări sistemice și riscuri în absența unei abordări de justiție climatică.	30
7.1. Riscul accentuării inegalităților sociale și teritoriale	30
7.2. Vulnerabilitatea politicilor climatice fără dimensiune socială. Implicații pe termen mediu și lung pentru coeziunea socială și dezvoltarea durabilă	31
Concluzii și recomandări ale capitolului 7.	31
Anexa 1. Dimensiunile justiției climatice și cum se aplică în practică.	33
Anexa 2. Manifestări actuale ale schimbărilor climatice în Republica Moldova. . .	34
Anexa 3. Cum se pot adapta satele și orașele din Republica Moldova la schimbările climatice.	35

Rezumat executiv

Prezenta analiză examinează modul în care conceptul de justiție climatică este reflectat în politicile publice din Republica Moldova, cu accent pe dimensiunea socială a adaptării la schimbările climatice. Lucrarea pornește de la premisa că schimbările climatice amplifică inegalitățile existente, afectând disproporționat grupurile sociale și comunitățile vulnerabile.

În contextul creșterii frecvenței fenomenelor extreme – secete, valuri de căldură, furtuni sau inundații – impactul climatic asupra economiei, sănătății și resurselor naturale devine tot mai pronunțat. În același timp, vulnerabilitățile sociale preexistente, precum sărăcia energetică, infrastructura deficitară și depopularea rurală, limitează capacitatea unor grupuri de a răspunde eficient acestor riscuri. Persoanele în vârstă, femeile din mediul rural, persoanele cu dizabilități, îngrijitorii informali, copiii, gospodăriile cu venituri reduse sunt printre cele mai expuse categorii.

Analiza cadrului normativ și strategic evidențiază progrese importante, în special prin adoptarea Legii privind acțiunile climatice, a Planului Național de Adaptare la Schimbările Climatice și a Planului Național Integrat pentru Energie și Climă. Aceste instrumente aliniază Republica Moldova la tendințele europene și creează o bază solidă pentru acțiunea climatică. Cu toate acestea, integrarea justiției climatice rămâne parțială: criteriile de vulnerabilitate nu sunt suficient definite, iar dimensiunea socială este tratată neuniform între sectoare.

Totodată, analiza relevă o serie de lacune structurale: lipsa unor mecanisme clare de direcționare a sprijinului către grupurile vulnerabile, riscul ca tranziția energetică să devină regresivă, capacitatea administrativă și financiară limitată a autorităților publice locale în elaborarea și implementarea măsurilor de adaptare climatică. Participarea publică rămâne adesea formală, iar dimensiunea de gen este insuficient operaționalizată.

În același timp, lucrarea evidențiază existența unor inițiative promițătoare la nivel local, precum comunitățile de energie regenerabilă, proiectele de colectare a apei de ploaie, modernizarea infrastructurii energetice a instituțiilor publice, modernizarea și eficientizarea energetică a caselor, programele de sprijin pentru femeile din agricultură. Aceste exemple demonstrează că integrarea dimensiunii sociale în acțiunea climatică este posibilă și eficientă, dar extinderea unor asemenea proiecte este limitată de dependența de finanțarea externă și de capacitatea instituțională redusă.

Analiza subliniază că, în absența unei abordări integrate de justiție climatică, există riscuri semnificative de accentuare a inegalităților sociale și teritoriale, de reducere a eficienței politicilor publice și de erodare a încrederii în instituții. În plus, evoluțiile recente din jurisprudența internațională, inclusiv deciziile pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CEDO) și Curtea Internațională de Justiție, indică faptul că inacțiunea climatică poate genera responsabilitate juridică pentru state.

Riscurile climatice sunt tot mai mult recunoscute ca riscuri sistemice, inclusiv la nivelul sectorului financiar. Implicarea instituțiilor precum Banca Națională a Moldovei (BNM) în analiza impactului schimbărilor climatice asupra domeniului asigurărilor indică o schimbare importantă de paradigmă: schimbările climatice nu mai sunt tratate exclusiv ca o problemă de mediu, ci ca un factor de risc economic și financiar, cu implicații directe asupra stabilității și rezilienței sistemului.

Mesajul central al lucrării este că **politicile climatice eficiente nu pot fi separate de dimensiunea socială**. Integrarea principiilor justiției climatice este esențială pentru protejarea grupurilor vulnerabile și pentru asigurarea unei tranziții durabile. Prin această abordare, prezenta lucrare le oferă factorilor de decizie un cadru analitic și operațional pentru integrarea justiției climatice în politicile publice și pentru construirea unei societăți mai reziliente și mai echitabile în fața schimbărilor climatice.

Introducere

Justiția climatică este o expresie pe care o vom auzi tot mai frecvent în Republica Moldova, în contextul alinierii la standardele Uniunii Europene. Conceptul tratează adaptarea la schimbările climatice ca o problemă de echitate și justiție socială, cerând respectarea simultană a mai multor drepturi fundamentale, în special dreptul la o viață sănătoasă și demnă și dreptul la un mediu curat.

Justiția climatică recunoaște că persoanele cele mai vulnerabile – care sunt și cele care au contribuit cel mai puțin la emisiile de gaze cu efect de seră – suportă consecințele cele mai grave. Conceptul cere o distribuție echitabilă a povărilor și responsabilităților, precum și implicarea reală a comunităților afectate de schimbările climei în procesul decizional. Se referă la modul în care legile, politicile și programele publice protejează oamenii, asigură acces egal la energie și apă, sprijină tranziția energetică și dezvoltarea infrastructurii reziliente. În același timp, are în vizor și responsabilitatea autorităților publice centrale și locale de a integra dimensiunea socială în toate strategiile climatice, astfel încât măsurile de adaptare să fie **eficiente, echitabile și durabile**.

Schimbările climatice nu înseamnă doar temperaturi mai ridicate. Ele implică **modele meteorologice tot mai imprevizibile și instabile**: ploi torențiale, furtuni violente, secete prelungite, incapacitatea solului compactat de a reține umezeala, aridizare accelerată, incendii de vegetație, modificări vizibile ale ciclurilor sezoniere (tendința de creștere a temperaturilor medii anuale nu exclude apariția episoadelor de frig extrem). Efectele schimbărilor climatice lovesc dureros economia Republicii Moldova, sănătatea populației, resursele de apă, agricultura și infrastructura, complică planificarea economică și socială. Infrastructura și locuințele vulnerabile sunt afectate, culturile agricole pierd din fertilitate, iar ecosistemele naturale și biodiversitatea sunt perturbate.

Accesul inegal al oamenilor la resurse, servicii publice și infrastructură adaptată accentuează inechitățile sociale. Suferă în special gospodăriile cu venituri mici și localitățile din mediul rural, îndeosebi cele izolate sau depopulate. **Femeile din mediul rural, copiii, vârstnicii** (îndeosebi din satele depopulate), **persoanele cu dizabilități și îngrijitorii informali** (asistenții sociali personali) se confruntă cu riscuri mai mari. Sărăcia energetică face ca mulți cetățeni să nu poată răspunde

temperaturilor caniculare sau gerurilor aspre prin soluții eficiente de răcire sau încălzire a caselor. Într-un asemenea context, justiția climatică înseamnă protecție reală pentru cei care nu-și pot permite să facă față acestor fenomene.

În ultimii ani, Republica Moldova a făcut pași importanți în consolidarea cadrului normativ și strategic în domeniul schimbărilor climatice. A adoptat Legea privind acțiunile climatice, Planul Național de Adaptare la Schimbările Climatice (PNASC 2030), Planul Național Integrat pentru Energie și Climă (PNIEC 2025–2030). Aceste documente stabilesc responsabilități clare pentru instituțiile centrale și locale, identifică sectoarele critice – agricultură, apă, sănătate, transport, energie, păduri/biodiversitate – și prevăd măsuri concrete de adaptare: de la tehnologii agricole inteligente și infrastructură rezilientă, până la consolidarea capacității sistemului medical și sprijinirea eficienței energetice. La nivel local, primăriile și consiliile locale coordonează planurile de adaptare, în colaborare cu serviciile publice și societatea civilă.

Totuși, analiza documentelor relevă că dimensiunea vulnerabilității sociale și identificarea explicită a grupurilor afectate disproporționat nu sunt încă integrate sistematic și operațional în arhitectura politicilor climatice.

În acest context, prezenta lucrare analizează cadrul legal și de politici actual privind adaptarea la schimbările climatice în Republica Moldova, examinează măsurile concrete existente la nivel sectorial și comunitar și formulează recomandări practice pentru decidenți, autorități locale, ONG-uri și parteneri de dezvoltare. Analiza oferă o abordare aplicată, orientată spre soluții concrete și replicabile, cu accent pe integrarea perspectivei justiției climatice, echității sociale și combaterii sărăciei energetice în procesele de planificare și implementare.

Nu în ultimul rând, această analiză urmărește să răspundă la următoarele întrebări-cheie: **cine suportă costurile schimbărilor climatice, cine beneficiază de politicile de adaptare și cine rămâne neprotejat în fața riscurilor sociale și teritoriale?** Aceste răspunsuri vor oferi un instrument util factorilor de decizie și comunităților, sprijinind o tranziție climatică echitabilă, incluzivă și durabilă în Republica Moldova.

Capitolul 1.

Justiția climatică: cadru conceptual și relevanță pentru Republica Moldova

1.1. Ce înseamnă justiția climatică?

Justiția climatică este un concept emergent care recunoaște faptul că schimbările climatice nu sunt doar o problemă de mediu, ci și una **profund socială, economică și politică**. Ea urmărește distribuția echitabilă a costurilor și beneficiilor asociate schimbărilor climatice și politicilor climatice, protejând în special grupurile vulnerabile. Astfel, justiția climatică reprezintă evoluția paradigmei de mediu către o abordare bazată pe drepturi și echitate socială:¹ **cei mai vulnerabili să fie protejați, iar cei mai responsabili de poluare să contribuie mai mult la soluții.**

Principiile-cheie ale justiției climatice includ:

Echitate – recunoașterea responsabilităților diferite ale actorilor sociali și teritoriali, distribuirea corectă a costurilor și beneficiilor;

Incluziune – participarea efectivă a comunităților afectate în elaborarea și implementarea politicilor;

Responsabilitate – statul și actorii economici trebuie să prevină și să reducă impactul negativ al schimbărilor climatice;

Drepturile omului – statul trebuie să asigure acces la un mediu sănătos, apă, energie și servicii de bază.

Aplicarea acestor principii presupune ca politicile climatice să nu accentueze inegalitățile existente, ci să contribuie activ la reducerea lor. Prezenta lucrare utilizează conceptul de „**adaptare climatică cu justiție socială**” pentru analiza modului în care riscurile climatice se intersectează cu sărăcia, accesul la resurse și inegalitățile teritoriale.

1.2. Schimbările climatice ca factor de amplificare a sărăciei și inegalităților

În Republica Moldova, schimbările climatice acționează ca un amplificator al vulnerabilităților. Fenomenele extreme afectează disproporționat gospodăriile cu venituri mici, dependente de agricultură, cu locuințe slab izolate termic și acces limitat la servicii publice. Realitatea zilnică arată că impactul schimbărilor climatice se manifestă prin: pierderi de venituri agricole cauzate de secete, grindină sau inundații; riscuri sporite pentru sănătate în perioadele de caniculă sau frig extrem; creșterea cheltuielilor pentru energie, apă și reparații.

De exemplu, temperaturile record din vara anului 2024 au cauzat avarii semnificative drumurilor naționale, precum deformări, văruri și fisurări. Fenomenul a fost explicat de Administrația de Stat a Drumurilor (ASD) prin limitele tehnice ale materialelor folosite: la temperaturi ale aerului de peste 40°C la umbră, suprafața asfaltului poate depăși 60-70°C, lucru care duce la înmuierea bitumului, provocând fâgașe (șanțuri în asfalt) sub greutatea camioanelor de mare tonaj. Pe drumul M5 – un drum important care asigură conexiunea cu nordul țării – canicula a provocat fenomenul de dilatare extremă a dalelor de beton pe anumite porțiuni, ducând la ridicarea sau fisurarea acestora, ceea ce a creat pericole imediate pentru trafic. Ca măsură de protecție în zilele cu temperaturi extreme,² autoritățile au impus restricții de circulație pentru vehiculele de peste 20 de tone între orele 10:00 și 20:00.³ Firește, această măsură a afectat negativ lanțurile logistice și costurile de transport, însemnând pierderi și pentru sectoarele menționate.

Impactul asupra agriculturii a fost deosebit de sever în anul 2024, în condițiile unor episoade prelungite de temperaturi extreme (peste 40°C) și secetă prelungită în toate regiunile din Republica Moldova. Agricultură, pilonul economic al țării, a suferit pierderi directe estimate la 2 miliarde de lei. Iar culturile de porumb și floarea-soarelui au fost cele mai afectate. În regiunile de sud și centru, randamentul porumbului a scăzut cu peste 60-80% în unele raioane, deoarece temperaturile de peste 35°C în perioada polenizării au dus la sterilitatea plantelor. În unele localități,

¹ Mary Robinson, „Climate Justice: Hope, Resilience, and the Fight for a Sustainable Future”, 2018.

² Administrația de Stat a Drumurilor (ASD), note informative privind restricțiile de circulație în perioadele caniculare, 2024–2025: <https://www.andsa.md/comunicate-de-pressa/atentie-soferi-drumurile-nationale-pot-fi-afectate-de-canicula/>

³ Agenția Națională Transport Auto (ANTA), notă informativă privind restricțiile de circulație în perioada caniculară, iulie 2024: <https://anta.gov.md/content/restric%C8%9Bii-de-circula%C8%9Bie-pe-parcursul-perioadei-caniculare>

culturile de porumb au fost afectate pe 75-98% din suprafețe, iar culturile de floarea-soarelui au fost compromise pe aproape 94% din terenurile cultivate.

De asemenea, stresul termic din vara anului 2024 a afectat viticultura și pomicultura. Deși vița-de-vie este rezistentă la secetă, temperaturile de 40°C au cauzat „arsuri solare” pe boabe și au blocat acumularea de zaharuri, afectând calitatea recoltei. În multe livezi de măr din regiunea de nord s-au înregistrat căderi premature ale fructelor. În sectorul zootehnic, canicula a redus producția de lapte cu aproximativ 15-20% din cauza stresului termic suferit de animale și a degradării pășunilor. Fermierii au fost nevoiți să achiziționeze furaje suplimentare⁴, suportând costuri neprevăzute.⁵

Referitor la resursele de apă,⁶ impactul temperaturilor ridicate din perioada 2024–2025 asupra acestora a fost unul sever, ducând la o criză hidrologică prelungită care a afectat direct securitatea alimentară și accesul la apă potabilă în satele din Republica Moldova. Debitele râurilor mari, Nistru și Prut, au scăzut periodic sub 40–50% din media multianuală.⁷ Scăderea nivelului Nistrului a pus sub presiune sistemul de pompare pentru Chișinău, iar pe râul Prut nivelul a fost atât de scăzut în sud, încât navigația⁸ și captarea apei pentru irigații au fost restricționate în unele perioade.⁹

Chiar dacă în vara anului 2025 nu s-au atins 40°C, deficitul de precipitații a fost acut. În aproximativ 15% din teritoriul Republicii Moldova, cantitatea de apă căzută în vară a fost de doar 20–25% din normă (30–50 mm), ceea ce a prelungit starea de secetă pedologică începută în anul anterior.

În verile din 2024 și 2025, porțiuni ale râurilor mici, precum Răut, Bâc, Cogâlnic, Căinari, Cubolta, Botna, Ichel, au secat complet, iar lacurile de acumulare locale au pierdut între 30% și 60% din volumul lor de apă, fenomen care a dus la creșterea concentrației de poluanți și la moartea peștilor din cauza lipsei de oxigen.¹⁰

Pentru locuitorii din zonele rurale, care depind în proporție de peste 60% de surse locale de apă, situația a devenit

critică. Regiunea de sud a fost cea mai afectată, urmată de regiunea de centru – unele localități au rămas complet fără apă în fântâni, iar bazinele de acumulare au secat în proporție de până la 80%. Oamenii au fost nevoiți să transporte apă de la distanțe mari sau să depindă de cisternele aduse de autorități. Acestea din urmă au răspuns prin reglementări: primăriile au emis dispoziții prin care se interzicea utilizarea apei potabile din rețeaua centralizată pentru udatul grădinilor sau umplerea piscinelor, în scopul de a păstra rezervele minime necesare consumului uman și igienei.¹¹ Lipsa apei pentru irigații la nivel de gospodărie a dus la uscarea culturilor din grădini, fapt care a adâncit vulnerabilitatea economică a familiilor rurale, forțându-le să cumpere produse pe care anterior le produceau singure. Deținătorii de animale domestice au întâmpinat dificultăți majore în asigurarea apei, fiind nevoiți uneori să reducă numărul de capete din cauza costurilor ridicate și a lipsei de hrană pe pășunile arse de soare. Deși regiunea de nord a fost mai puțin afectată, scăderea debitului râului Prut¹² a limitat opțiunile de irigare pentru marile asociații agricole.¹³

Aceste fenomene arată că schimbările climatice nu reprezintă doar o problemă de mediu, ci un factor care generează o cascadă de disfuncționalități, influențând stabilitatea economică și bunăstarea socială. Prin urmare, **fără integrarea dimensiunii sociale, politicile climatice riscă să transfere costurile adaptării către cei mai vulnerabili**, amplificând inegalitățile existente.

1.3. Justiția climatică și sărăcia energetică

În contextul schimbărilor climatice, sărăcia energetică devine o problemă centrală de justiție climatică. Creșterea frecvenței temperaturilor extreme – valuri de caniculă vara și perioade reci iarna – determină un necesar sporit de răcire și încălzire. Accesul la soluții eficiente energetic sau la surse regenerabile este limitat, în special în mediul rural, unde investițiile inițiale sunt greu de suportat.

În Republica Moldova, această vulnerabilitate este accentuată de structura consumului energetic al gospodăriilor. Aproximativ 65% dintre locuințe (circa 605.000 gospodării)

⁴ Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării (MDED), „Raport privind situația macroeconomică a Republicii Moldova în anul 2024”, 2025, <https://mded.gov.md/wp-content/uploads/2025/04/Raport-sit-macro-2024-1.pdf>

⁵ Biroul Național de Statistică (BNS), „Activitatea agricolă în anul 2024”, https://statistica.gov.md/ro/activitatea-agricola-in-anul-2024-9515_61675.html

⁶ Serviciul Hidrometeorologic de Stat (SHS), Buletine hidrometeorologice privind deficitul de precipitații și temperaturile extreme, 2024–2025: <https://www.meteo.md/index.php/hidrologie/caracteristica-i-informaia-hidrologic>

⁷ Serviciul Hidrometeorologic de Stat (SHS), „Caracteristica și informația hidrologică”: https://www.meteo.md/images/uploads/Hydro/inform_hidro/iarna_2025-2026.pdf

⁸ Serviciul Hidrometeorologic de Stat (SHS), „Caracteristica climatică a iernii 2025–2026”: https://www.meteo.md/images/uploads/clima/2025/iarna2025_2026_ro.pdf;

⁹ Radio Moldova, „Secetă hidrologică în R. Moldova. Mai multe râuri mici au secat”, 8 iulie 2025, <https://radiomoldova.md/p/54888/seceta-hidrologica-in-r-moldova-mai-multe-rauri-mici-au-secat>

¹⁰ Ziar.md, „Scurgere redusă a apei în râurile din țară! Moldovenii sunt indemnati să consume rațional apa!”, 8 iunie 2024, <https://ziar.md/scurgere-reduasa-a-apei-in-raurile-din-tara-moldovenii-sunt-indemnati-sa-consume-raional-apa/>

¹¹ Agromedia, „Cod roșu de secetă pe Nistru, Prut și alte râuri din Moldova”, 18 iulie 2025, <https://agromedia.md/anunturi/cod-rosu-de-seceta-pe-nistru-prut-si-alte-rauri-din-moldova>

¹² Serviciul Hidrometeorologic de Stat (SHS), „Caracterizarea condițiilor meteorologice și agrometeorologice din vara anului 2024”, https://www.meteo.md/images/uploads/clima/2024/vara_2024_ro.pdf;

¹³ Serviciul Hidrometeorologic de Stat (SHS), „Caracterizarea condițiilor meteorologice și agrometeorologice din vara anului 2025”, https://www.meteo.md/images/uploads/clima/2025/vara2025_ro.pdf

utilizau în 2025 sobe tradiționale pe lemne sau cărbune pentru încălzire, ceea ce evidențiază o dependență majoră de combustibili solizi, în special în mediul rural. Această dependență reflectă atât accesul limitat la alternative moderne de energie, cât și constrângerile financiare care împiedică investițiile în soluții eficiente energetic.¹⁴ Fără intervenții sociale, este dificilă adaptarea climatică a gospodăriilor cu venituri reduse, care nu au capacitatea financiară de a investi în izolarea termică a locuințelor, instalarea pompelor de căldură sau a panourilor fotovoltaice. În mediul rural, problema este amplificată și de lipsa informației, de dificultăți în accesarea granturilor sau creditelor. În consecință, gospodăriile vulnerabile rămân dependente de sursele tradiționale de energie, care sunt mai costisitoare pe termen lung și prejudiciază mai mult mediul.

Din perspectiva justiției climatice, politicile de adaptare și tranziția energetică trebuie concepute astfel încât beneficiile – confort, reducerea costurilor, securitate energetică – să ajungă și la grupurile vulnerabile.

1.4. Adaptarea conceptului de justiție climatică la realitățile din Republica Moldova

În cazul Republicii Moldova, abordarea „**adaptare climatică cu justiție socială**” este deosebit de relevantă, deoarece vulnerabilitățile socio-economice existente amplifică impactul schimbărilor climatice asupra unor grupuri și teritorii. Această perspectivă analitică presupune ca politicile de adaptare să prioritizeze comunitățile și grupurile cele mai vulnerabile – gospodăriile cu venituri reduse, populația rurală, persoanele în etate, copiii, persoanele cu dizabilități, îngrijitorii informal – asigurând acces echitabil la resurse, infrastructură și mecanisme de protecție. Prin urmare, adaptarea climatică cu justiție socială implică integrarea sistematică a dimensiunii sociale în politicile climatice, astfel încât beneficiile adaptării – securitate energetică, acces la apă, infrastructură rezilientă, servicii publice adaptate – să fie distribuite echitabil, iar costurile tranziției climatice să nu fie suportate disproporționat de grupurile vulnerabile.

În prezent, Republica Moldova se află într-o fază incipientă în ceea ce privește integrarea explicită a justiției climatice în cadrul politicilor publice: deși există angajamente strategice și documente de planificare în domeniul energiei și climei, dimensiunea socială a adaptării climatice rămâne adesea fragmentată și nu este corelată pe deplin cu politici de protecție socială sau dezvoltare rurală.

Un exemplu elocvent este Programul *EcoVoucher*, implementat de Centrul Național pentru Energie Durabilă (CNED), care sprijină gospodăriile din Republica Moldova

să achiziționeze electrocasnice eficiente energetic, contribuind astfel la reducerea consumului de energie și a costurilor gospodăriilor. În 2025, programul a generat economii semnificative pentru beneficiari, reducând consumul de energie și facturile casnice, ceea ce reprezintă o măsură concretă de reducere a poverii energetice asupra grupurilor vulnerabile.

Mai mult, în 2026 au fost introduse criterii de priorizare socială mai specifice pentru acordarea eco-voucherelor: acestea vor fi acordate prioritar familiilor numeroase și persoanelor cu vârsta de peste 63 de ani, iar 10% din totalul voucherelor vor fi rezervate persoanelor cu dizabilități severe, în funcție de necesitățile specifice ale gospodăriei.¹⁵ Această modificare reflectă o orientare mai explicită spre justiție socială și teritorială în alocarea resurselor publice, aducând programul mai aproape de principiile „tranziției juste”.

Cu toate acestea, pentru ca justiția climatică să devină un element central al politicilor publice, este nevoie de o abordare și mai integrată. Direcțiile prioritare pot fi:

- includerea criteriilor de echitate socială și a indicatorilor de vulnerabilitate în strategiile naționale de adaptare climatică și politici energetice,
- extinderea mecanismelor de sprijin și finanțare dedicate comunităților vulnerabile, inclusiv accesul facilitat la granturi și credite pentru modernizarea locuințelor,
- dezvoltarea unor sisteme de consultare participativă și monitorizare care să includă direct reprezentanții grupurilor vulnerabile în procesul de elaborare a politicilor.

Astfel, politica de adaptare climatică trebuie să fie nu doar un cadru tehnic de planificare, ci un instrument care să asigure tranziția justă spre sustenabilitate pentru toți cetățenii, cu o atenție deosebită pentru cei mai expuși riscurilor și cu resurse limitate.

În capitolele 2 și 3, acest concept este utilizat ca instrument analitic pentru a examina modul în care schimbările climatice afectează diferite grupuri sociale și teritorii din Republica Moldova.

Concluzii și recomandări ale capitolului 1

Schimbările climatice amplifică vulnerabilitățile socio-economice existente în Republica Moldova, afectând în mod disproporționat gospodăriile cu venituri reduse, comunitățile rurale și alte grupuri vulnerabile. Fenomenele climatice

¹⁴ Moldpres, „Mai mult de jumătate din locuințele din țară sunt încălzite cu sobe pe lemne și cărbune. Autoritățile propun soluții pentru tranziția către un sistem energetic mai eficient”, august 2025: <https://www.moldpres.md/rom/economie/mai-mult-de-jumatate-din-locuintele-din-tara-sunt-incalzite-cu-sobe-pe-lemne-si-carbune-autoritatile-isi-propun-renuntarea-treptata-la-combustibilii-fosili-si-reducerea-emisiilor-de-co>

¹⁵ Centrul Național pentru Energie Durabilă (CNED), „EcoVoucher: Uniunea Europeană susține alte 3.000 de familii din Moldova să procure electrocasnice eficiente energetic”, comunicat de presă, 30 martie 2026, <https://cned.gov.md/ro/content/ecovoucher-uniunea-europeana-sustine-alte-3000-de-familii-din-moldova-sa-procure>

extreme generează efecte în cascadă asupra agriculturii, infrastructurii și resurselor de apă, cu implicații directe asupra bunăstării populației și dezvoltării economice. În acest context, justiția climatică reprezintă un cadru esențial pentru integrarea dimensiunii sociale în politicile climatice și pentru evitarea unor efecte inechitabile ale tranziției verzi.

Se recomandă integrarea explicită a principiilor justiției climatice în politicile climatice, energetice și sociale, corelarea măsurilor de adaptare climatică cu politicile de reducere a sărăciei, inclusiv a sărăciei energetice, precum și prioritizarea investițiilor în comunitățile și grupurile cele mai vulnerabile, în special în mediul rural.

Capitolul 2.

Impactul diferențiat al schimbărilor climatice asupra grupurilor vulnerabile în Republica Moldova

2.1. Vulnerabilitățile sociale prin prisma schimbărilor climatice

Așa cum a arătat capitolul 1, schimbările climatice se supra-pun peste inegalitățile structurale existente în Republica Moldova – sărăcie, migrație, infrastructură insuficientă și acces inegal la servicii publice – amplificând vulnerabilitatea anumitor categorii sociale și comunități. Secetele prelungite, valurile de căldură, ploile torențiale sau iernile instabile afectează disproporționat gospodăriile cu venituri mici și persoanele dependente de resursele naturale sau de infrastructura publică de bază. Adaptarea la schimbările climatice devine astfel o problemă socială: cine suportă costurile și cine beneficiază de măsurile de protecție?

Legea nr. 74/2024 privind acțiunile climatice enumeră în mod expres printre categoriile cele mai vulnerabile la schimbările climatice „femeile, copiii, persoanele în etate și persoanele cu dizabilități”.¹⁶ În cadrul prezentei lucrări, analiza extinde această listă, identificând următoarele grupuri deosebit de vulnerabile în fața schimbărilor climatice: femeile din mediul rural, copiii, persoanele în etate (vârstnicii), persoanele cu dizabilități și îngrijitorii informali sau asistenții personali care îngrijesc rude cu probleme de sănătate.

Aceste categorii au fost evidențiate prin coroborarea mai multor surse: discuții cu reprezentanți ai comunităților, contribuții ale activiștilor din organizații neguvernamentale, opinii ale jurnaliștilor specializați în domeniul mediului și al problemelor socio-economice, precum și analiza studiilor existente¹⁷ și a datelor statistice oficiale.

Femeile din mediul rural

La începutul anului 2026, populația feminină a constituit 1,26 milioane de persoane, reprezentând 53,4% din populația țării. Dintre acestea, 654,8 mii de femei locuiau în mediul rural, din totalul de 1 250,9 mii de persoane din mediul rural. Comparativ cu anul 2024, numărul femeilor din mediul rural s-a redus cu 17,5 mii de persoane.¹⁸ Femeile participă la producția agricolă, gestionarea resurselor de apă, prelucrarea alimentelor, îngrijirea copiilor, a vârstnicilor și a persoanelor cu dizabilități, precum și la activități casnice esențiale.¹⁹

Femeile din mediul rural alocă în medie 5,9 ore pe zi muncii neremunerate – cu 2 ore mai mult decât bărbații din mediul rural și cu 1,5 ore mai mult decât femeile din mediul urban. În cadrul unui studiu sociologic efectuat în 2013, experții au estimat că valoarea muncilor neremunerate efectuate anual de moldoveni echivala cu valoarea Produsului Intern Brut (PIB) al țării, iar contribuția femeilor – preponderent a celor din mediul rural – constituia 64%.²⁰

Lipsa apei potabile și temperaturile extreme afectează direct activitățile zilnice ale femeilor: gătitul, igiena, spălatul, munca agricolă. De asemenea, absența soluțiilor eficiente de încălzire sau răcire în gospodărie transferă o povară suplimentară asupra lor.²¹ Astfel, femeile devin adevărate mecanisme informale de protecție socială, compensând prin muncă invizibilă lipsa serviciilor publice și a infrastructurii reziliente. Prin urmare, ele se află în prima linie a crizei climatice.

¹⁶ Legea nr. 74/2024 privind acțiunile climatice, art 33 alineatul (3)

¹⁷ Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD) Moldova, „Raportul Climate change and vulnerable groups in Moldova: Impacts, risks and adaptation measures”, 14 aprilie 2025, disponibil online: <https://www.undp.org/moldova/publications/climate-change-and-vulnerable-groups-moldova-impacts-risks-and-adaptation-measures>

¹⁸ Biroul Național de Statistică (BNS), Numărul populației cu reședință obișnuită pe sexe, grupe de vârstă și în profil teritorial la 1 ianuarie 2026, 5 iunie 2026, disponibil la: https://statistica.gov.md/ro/numarul-populatiei-cu-resedinta-obisnuita-pe-sexe-grupe-de-9578_62481.html

¹⁹ Raport „Analiza social-economică a implicării femeilor în dezvoltarea rurală în cadrul abordării LEADER”, 2025, <https://www.reteauarurala.md/wp-content/uploads/2025/11/Analiza-social-economica-a-implicarii-femeilor-in-dezvoltarea-rurala-in-cadrul-abordarii-LEADER.pdf>

²⁰ Biroul Național de Statistică (BNS), „Utilizarea timpului în Republica Moldova”, ediția 2013, https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/Utilizarea_timpului_RM/Infografice/Timp_munca_neremune.pdf

²¹ Raport „Analiza social-economică a implicării femeilor în dezvoltarea rurală în cadrul abordării LEADER”, 2025, <https://www.reteauarurala.md/wp-content/uploads/2025/11/Analiza-social-economica-a-implicarii-femeilor-in-dezvoltarea-rurala-in-cadrul-abordarii-LEADER.pdf>

Copiii

Copiii reprezintă o categorie deosebit de vulnerabilă la schimbările climatice, însă din motive diferite față de celelalte grupuri analizate. Organismul lor aflat în dezvoltare îi face mai sensibili la temperaturile extreme, iar dependența de adulți pentru protecție, hrană și acces la servicii le limitează capacitatea de adaptare în situații de criză.

Calitatea scăzută a apei, igiena precară și condițiile de trai insalubre afectează în mod direct sănătatea copiilor, iar aceste probleme se agravează în perioadele de caniculă, secetă sau inundații. În astfel de contexte, resursele de apă potabilă și menajeră devin limitate, ceea ce determină utilizarea unor surse nesigure, adesea contaminate. Consecințele sunt multiple: de la lipsa unei hidratări adecvate până la creșterea riscului de boli cauzate de igiena deficitară.

În același timp, fenomenele climatice extreme sporesc riscul de afecțiuni respiratorii și digestive. În perioadele de caniculă și secetă, crește nivelul poluării aerului și al prafului, ceea ce poate provoca sau agrava infecțiile respiratorii și alte probleme de sănătate, în special în rândul copiilor.

Copiii din mediul rural sunt expuși unui risc mai mare de sărăcie decât cei din mediul urban, din mai multe motive interconectate, iar acest fapt înseamnă și o capacitate mai redusă de adaptare la schimbările climatice. În primul rând, familiile din mediul rural depind în mare măsură de agricultură și de resurse naturale, iar seceta, inundațiile sau furtunile afectează direct hrana și veniturile acestora. Rata sărăciei absolute în rândul copiilor din mediul rural a fost de 46,6% în 2024, comparativ cu 18,6% în cazul copiilor din mediul urban, indicând că cei de la sate sunt de peste două ori mai predispuși să trăiască în sărăcie decât cei din orașe.²²

Problemele economice se reflectă și în accesul la educație și oportunități: în mediul rural, ratele de înscriere în instituțiile de educație timpurie sunt mai scăzute, iar dificultățile financiare cresc riscul de abandon școlar sau neparticipare la educația post-gimnazială, evidențiind diferențe semnificative de tranziție între ciclurile de învățământ.

Datele disponibile pentru 2024²³ indică și copiii aflați în situații de risc social: aproximativ 7,9 mii, dintre care 80% provin din mediul rural. Categoriile principale

includ copiii neglijăți, cei supuși violenței sau lipsiți de supraveghere adecvată din partea părinților. În același an, 547 de copii erau în instituții rezidențiale, iar 107 au fost adoptați, aceste date reflectând forme de separare de familie sau nevoi de protecție suplimentară.²⁴

La începutul anului 2025, numărul copiilor cu vârste între 0 și 17 ani a constituit 494,1 mii, reprezentând 20,7% din populația totală cu reședință obișnuită. În aceeași perioadă, 11,4 mii copii cu dizabilități au beneficiat lunar de alocații sociale de stat, dintre care 48,6% erau copii cu dizabilități severe.

Este important de menționat că numărul copiilor a scăzut constant în ultimii ani: peste 531,7 mii în 2023, circa 508,7 mii în 2024 și 494,1 mii la începutul anului 2025.

Vârstnicii

Persoanele în etate reprezintă o altă categorie deosebit de vulnerabilă față de impactul schimbărilor climatice, din cauza combinației dintre factori biologici, sociali și economici. Cu alte cuvinte, ele sunt expuse la riscuri de sănătate asociate valurilor de căldură sau frig extrem, mai ales în locuințe slab izolate termic, neadaptate la condițiile meteo, și fără servicii medicale adecvate. Au o sensibilitate fizică crescută, suportând mai greu temperaturile extreme și fiind mai afectate de boli cronice. Pe de altă parte, au o capacitate redusă de adaptare, din cauza mobilității scăzute, veniturilor limitate și accesului mai dificil la informații sau resurse. În plus, izolarea socială și dificultățile de reacție în situații de urgență (valuri de căldură, inundații) le cresc riscurile.

Ponderea persoanelor în vârstă de 60 de ani și peste în totalul populației este în continuă creștere – de la 22,4% la începutul anului 2021, până la 25,9% la începutul anului 2025 – ceea ce indică „un nivel înalt de îmbătrânire demografică”. La 1 ianuarie 2025, în Republica Moldova locuiau 616,5 mii persoane în vârstă de 60 de ani și peste (25,9% din totalul populației cu reședință obișnuită). Din numărul total al vârstnicilor, 371,4 mii persoane erau femei (sau 60,2%). Raportul dintre bărbați și femei în vârstă de 60 ani și peste a constituit 66 de bărbați la 100 de femei,²⁵ indicând o disproporție de gen semnificativă în rândul vârstnicilor.

²² Biroul Național de Statistică (BNS), Copiii din Moldova, ediția 2025, disponibil online: https://statistica.gov.md/files/files/publicatii_electronice/Copiii_Moldovei/Copii_Moldovei_2025.pdf

²³ Ibidem

²⁴ Ibidem

²⁵ Biroul Național de Statistică (BNS), Date statistice privind populația și structura demografică, 2025

În ceea ce privește structura gospodăriilor, majoritatea celor formate exclusiv din persoane în etate se aflau în mediul rural (aproximativ 64%), în timp ce 36% erau prezente în mediul urban, ceea ce sugerează expuneri diferite la riscurile climatice și acces variabil la servicii, infrastructură și suport social. Din totalul vârstnicilor, peste 96 mii persoane erau încă active pe piața muncii, reprezentând aproximativ 11,3% din populația totală ocupată, iar un sfert dintre aceștia lucrau în agricultură, ceea ce indică că o parte importantă combină pensia cu muncă activă, adesea în condiții vulnerabile.²⁶

Subcategoriile critice includ bătrânii singuri, care suportă integral cheltuielile casnice și riscurile asociate valurilor de căldură sau frig extrem, precum și bătrânii care locuiesc la azil, care depind de resurse și servicii instituționale. Această structură demografică și economică arată că persoanele în etate, în special cele cu venituri reduse sau cu mobilitate limitată, sunt expuse în mod disproporționat efectelor schimbărilor climatice, necesitând măsuri de protecție socială și adaptare climatică dedicate.

Persoanele cu dizabilități

Persoanele cu dizabilități sunt afectate direct (sănătate, mobilitate, siguranță) și indirect (acces la servicii, izolare socială) de schimbările climatice.

Pentru această categorie, provocările și barierele sunt multiple: infrastructură inaccesibilă, lipsa informațiilor de avertizare timpurie, dificultăți de deplasare și de reacționare în situații de urgență. Aceste obstacole fac evident faptul că dizabilitatea nu este doar o caracteristică individuală, ci rezultă din interacțiunea dintre o afecțiune fizică, mentală, intelectuală sau senzorială și barierele existente în societate, îngreunând participarea deplină și efectivă a unei persoane în societate, în condiții de egalitate cu ceilalți. Dizabilitatea poate fi temporară sau permanentă și necesită adesea sprijin pentru incluziune socială, profesională și acces la drepturile fundamentale.

Vulnerabilitatea persoanelor cu dizabilități se manifestă prin diverse aspecte importante, dar care deseori

sunt trecute cu vederea. De exemplu, persoanele cu dizabilități sunt mai sensibile la stresul termic, boli respiratorii sau infecții, mai ales în cazul pacienților cu dizabilități fizice, neurologice sau cronice. Totodată, acestea pot fi mai expuse riscurilor generate de valuri de căldură, inundații, furtuni sau incendii, mai ales dacă mobilitatea le este redusă sau dacă depind de echipamente speciale – scaune rulante, aparate medicale –, ceea ce face dificilă evacuarea în caz de urgență.

Persoanele recunoscute cu dizabilități – beneficiari de pensii de dizabilitate și alocații sociale de stat de dizabilitate – reprezintă circa 7% din populația cu reședință obișnuită a Republicii Moldova.²⁷ La 1 ianuarie 2025, numărul beneficiarilor de pensii de dizabilitate și alocații sociale de stat a constituit 160 de mii de persoane, inclusiv 11,4 mii copii cu vârsta de 0–17 ani.²⁸ Prevalența dizabilității conform limitărilor funcționale în populația în vârstă de 5 ani și peste era mai mare în populația feminină – 14,5%, comparativ cu 10,9% în cazul populației masculine, și în mediul rural – 15,2%, comparativ cu 10,0% în mediul urban.²⁹

Statisticile arată că dificultățile funcționale cresc brusc după 60 de ani: 68,1% din persoanele cu dizabilități au peste 60 de ani; dintre cei cu vârste peste 90 de ani, aproape 78% întâmpină dificultăți mari în activitățile zilnice.³⁰

Îngrijitorii informal și asistenții personali

Prezenta lucrare evidențiază ca grup distinct, deosebit de vulnerabil la schimbările climatice, persoanele care oferă îngrijire continuă rudelor bolnave, cu dizabilități sau imobilizate la pat. Vulnerabilitățile acestui grup sunt multiple: povara fizică și emoțional-psihiologică a îngrijirii și responsabilităților zilnice, amplificată în condiții de temperaturi extreme; resurse financiare limitate și remunerație modestă în cazul asistenților personali; expunere directă la riscuri climatice în deplasările zilnice sau în gestionarea condițiilor impropriet din locuințe; izolare socială și stres psihologic accentuat.

²⁶ Biroul Național de Statistică (BNS), Rezultatele finale ale Recensământului Populației și Locuințelor 2024: Distribuția populației pe localități și mediu de rezidență: https://statistica.gov.md/ro/rezultatele-finale-ale-recensamantului-populatiei-si-locuintelor-2024-distributi-10121_61877.html

²⁷ Casa Națională de Asigurări Sociale (CNAS), date statistice privind alocațiile sociale, 2025, <https://cnas.gov.md/ro/transparenta/statistica>

²⁸ Biroul Național de Statistică (BNS), Persoanele cu dizabilități în Republica Moldova în anul 2024, https://statistica.gov.md/ro/persoanele-cu-dizabilitati-in-republica-moldova-in-anul-2024-9460_62109.html

²⁹ Biroul Național de Statistică (BNS), Rezultatele finale ale Recensământului Populației și Locuințelor 2024: Dificultățile populației în realizarea activităților zilnice, https://statistica.gov.md/ro/rezultatele-finale-ale-recensamantului-populatiei-si-locuintelor-2024-dificultat-10121_62063.html

³⁰ Ibidem

Totodată, schimbările climatice pot amplifica vulnerabilitatea beneficiarului de îngrijire, iar îngrijitorul trebuie să gestioneze dificultățile accentuate ale acestuia, dar și ale sale proprii. Cu toate acestea, strategiile climatice naționale acordă puțină atenție acestui grup, ceea ce evidențiază o lacună în integrarea dimensiunii sociale a adaptării.

Nu există o statistică oficială centralizată care să indice exact câți dintre asistenții personali sunt rude cu persoanele cu dizabilități. Totuși, se estimează că majoritatea celor aproximativ 7.000 de asistenți personali care erau angajați oficial în Republica Moldova la sfârșitul anului 2025 erau rude apropiate ale beneficiarilor.³¹ În același timp, câteva mii de persoane îngrijesc de rude neoficial, deoarece autoritățile locale nu sunt în măsură să le asigure salarii.³²

Numărul de aproximativ 7.000 de asistenți personali reprezintă doar o treime din totalul necesar asigurat persoanelor cu dizabilități severe din țară.³³ Această situație se explică prin faptul că angajarea și salarizarea asistenților personali depind de direcțiile sociale ale primăriilor, care sunt limitate de bugetele locale. În multe localități, resursele financiare insuficiente determină întârzieri sau imposibilitatea de a angaja personalul necesar.³⁴ În practică, situația devine dramatică: uneori se așteaptă decesul unui beneficiar pentru ca postul de asistent personal să poată fi atribuit următoarei persoane cu grad sever de dizabilitate aflate pe listă, ceea ce subliniază deficitul acut de suport social și nevoia de alocare mai eficientă a resurselor. De reținut că necesitatea unui asistent personal poate fi resimțită acut nu doar de persoanele cu grad sever de dizabilitate, ci și de unele persoane încadrate în grade de dizabilitate mai puțin accentuate, ceea ce sugerează o posibilă subestimare a nevoii reale de suport în prevederile cadrului legal.

Concluzii și recomandări ale capitolului 2

Schimbările climatice amplifică inegalitățile sociale existente și afectează în mod disproporționat grupurile vulnerabile, inclusiv femeile din mediul rural, îngrijitorii informal, persoanele vârstnice, copiii și persoanele cu dizabilități. Expunerea acestora la fenomene climatice extreme este accentuată de accesul limitat la servicii, infrastructură și resurse de adaptare. În lipsa unor intervenții sociale dedicate și a integrării dimensiunii sociale în politicile climatice, măsurile de adaptare riscă să rămână insuficient de eficiente și inechitabile.

Se recomandă integrarea dimensiunii de gen și a criteriilor sociale în politicile climatice și de adaptare, direcționarea resurselor către comunitățile și grupurile cele mai afectate, dezvoltarea infrastructurii locale de bază (apă, locuințe și servicii sociale), precum și consolidarea măsurilor de sprijin pentru îngrijitori și asistenți personali, inclusiv prin extinderea numărului de funcții și adaptarea criteriilor de eligibilitate în funcție de nivelul de dependență. Totodată, este necesară colectarea și monitorizarea sistematică a datelor privind impactul schimbărilor climatice asupra grupurilor vulnerabile.

31 Asociația „Motivație”, „Serviciul de asistență personală — un pilon fundamental pentru traiul independent în comunitate al persoanelor cu dizabilități severe”, decembrie 2025, <https://motivatie.md/ro/serviciul-de-asistenta-personala-un-pilon-fundamental-pentru-traiul-independent-in-comunitate-al-persoanelor-cu-dizabilitati-severe/341>

32 Noi.md, „Drept pe hîrtie, realitate în așteptare: mii de persoane cu dizabilități nu au asistent personal”, martie 2026, <https://noi.md/md/societate/drept-pe-hirtie-realitate-in-asteptare-mii-de-persoane-cu-dizabilitati-nu-au-asistent-personal>.

33 Asociația „Motivație”, „Serviciul de asistență personală — un pilon fundamental pentru traiul independent în comunitate al persoanelor cu dizabilități severe”, decembrie 2025, <https://motivatie.md/ro/serviciul-de-asistenta-personala-un-pilon-fundamental-pentru-traiul-independent-in-comunitate-al-persoanelor-cu-dizabilitati-severe/341>

34 Radio Europa Liberă, „Mii de persoane cu dizabilități așteaptă ani de zile pentru a primi un asistent personal”, august 2024, <https://moldova.europalibera.org/a/mii-de-persoane-cu-dizabilitati-asteapta-ani-de-zile-pentru-a-primi-un-asistent-personal/33085775.html>

Capitolul 3.

Inegalități teritoriale și acces diferențiat la resurse și servicii

3.1. Disparități rural-urban în accesul la apă, energie, infrastructură și servicii publice

Dacă în capitolul anterior au fost analizate vulnerabilitățile la nivel individual și de grup, prezentul capitol examinează condițiile structurale și teritoriale care determină și amplifică aceste vulnerabilități. Întrucât Republica Moldova este o țară preponderent rurală, aspectele teritoriale au implicații importante pentru planificarea adaptării climatice și distribuția resurselor.

La începutul anului 2026, populația cu reședință obișnuită a Republicii Moldova a constituit 2 365,6 mii persoane. Dintre acestea, 52,9% locuiau în mediul rural, iar 47,1% în mediul urban. Populația feminină însuma 1 262,8 mii persoane (53,4% din totalul populației), în timp ce populația masculină a reprezentat 1 102,8 mii persoane, respectiv 46,6% din populația țării.³⁵ Accesul la apă, energie sigură, infrastructură rezilientă, servicii medicale și servicii publice adaptate, este semnificativ mai redus în mediul rural, deși a crescut constant în ultimii ani. În 2024, doar 65,6% dintre localitățile țării aveau acces la sisteme publice de alimentare cu apă potabilă, procentul fiind mai mare în regiunile de centru (71,6%) și sud (76,6%), dar scăzut în nord (51%).³⁶ În numeroase localități rurale, populația depinde în continuare de fântâni sau sisteme parțial funcționale, vulnerabile în perioadele de secetă. Cu sprijinul partenerilor externi, autoritățile inițiază proiecte de extindere a rețelilor de apă și canalizare în sate sau de modernizare a capacităților de irigare. De asemenea, locuințele din sate sunt mai slab izolate termic, ceea ce amplifică impactul valurilor de căldură și al episoadelor de frig extrem. Vulnerabilitățile menționate cresc pe măsură ce ne îndepărțăm de municipiul Chișinău spre extremitățile țării.

Nu în ultimul rând, datele statistice oficiale arată diferențe semnificative între mediile urban și rural în privința limitărilor funcționale: prevalența dizabilității în populația de 5 ani și peste este de 15,2% în mediul rural, comparativ cu 10% în mediul urban. Totodată, prevalența dizabilității (dificultăți

mari sau incapacitate totală în cel puțin unul dintre domeniile funcționale: vedere, auz, mobilitate, memorare/concentrare) este mai mare la femei (14,5%), comparativ cu bărbații (10,9%).³⁷ Astfel, pe baza informațiilor de mai sus, reiese că peste 12% din populația Republicii Moldova prezintă limitări funcționale care pot afecta capacitatea de reacție autonomă și evacuare în situații de urgență.

În cele ce urmează, vom descrie succint situația pe regiuni.

Regiunea Nord

Nordul țării prezintă o vulnerabilitate ridicată, fiind istoric una dintre zonele cele mai afectate de sărăcie energetică, din cauza infrastructurii învechite și a ponderii mari a populației vârstnice. Rata sărăciei absolute (incapacitatea persoanelor de a-și acoperi un nivel minim decent de consum) constituie 32,7% în nord,³⁸ în timp ce în localitățile rurale tinde chiar să depășească media națională (care a fost de 33,6% în 2024). Costurile de distribuție a energiei electrice și eficiența scăzută a locuințelor vechi mențin presiunea pe bugetele gospodăriilor. În ceea ce privește sursele de încălzire a locuințelor, există o dependență masivă de biomasă (lemn de foc), ceea ce face ca plățile monetare acordate de guvern să fie esențiale aici.³⁹

Doar 51% dintre localitățile din regiunea de nord aveau în 2024 acces la sisteme publice de alimentare cu apă potabilă – cea mai mică rată dintre regiuni (media pe țară în 2024: 65,6%). De asemenea, regiunea nord avea în 2024 și cea mai mică rată de acces la sistemele publice de canalizare – doar 5,1%.⁴⁰ Infrastructura de aprovizionare cu apă din nord este veche (rețele din beton și ciment) și înregistrează pierderi mari de apă, iar stațiile de tratare locale lipsesc. Apa subterană este poluată din cauza deficitului de

³⁵ Biroul Național de Statistică (BNS), Numărul populației cu reședință obișnuită pe sexe, grupe de vârstă și în profil teritorial la 1 ianuarie 2026, 5 iunie 2026, disponibil la: https://statistica.gov.md/ro/numarul-populatiei-cu-resedinta-obisnuita-pe-sexe-grupe-de-varsta-si-in-profil-t-9578_62481.html

³⁶ Biroul Național de Statistică (BNS), Activitatea sistemelor publice de alimentare cu apă și de canalizare în anul 2024, https://statistica.gov.md/ro/activitatea-sisteme-lor-publice-de-alimentare-cu-apa-si-de-9780_61786.html

³⁷ Biroul Național de Statistică (BNS), Recensământul populației și al locuințelor 2024: Dificultățile populației în realizarea activităților zilnice, https://statistica.gov.md/ro/rezultatele-finale-ale-recensamantului-populatiei-si-locuintelor-2024-dificultat-10121_62063.html

³⁸ Biroul Național de Statistică (BNS), Rata sărăciei absolute pe regiuni statistice și ani. https://statbank.statistica.md/PxWeb/pxweb/ro/30%20Statistica%20sociala/30%20Statistica%20sociala__04%20NIV__NIV070__NIV0710/NIV070300reg.px/

³⁹ Guvernul Republicii Moldova. Planul Național Integrat pentru Energie și Climă 2025–2030 (PNIEC)

⁴⁰ Biroul Național de Statistică (BNS), Activitatea sistemelor publice de alimentare cu apă și de canalizare în anul 2024.

epurare și scurgerilor agricole, iar multe fântâni din sate sunt contaminate cu bacterii sau nitrați, monitorizarea calității apei fiind redusă. Totodată, în regiunea de nord sunt frecvente secetele sezoniere și deversările mici ale râurilor, ceea ce limitează captările de suprafață. Funcționarea sistemelor de irigații este extrem de limitată, agricultura fiind dependentă de precipitații.⁴¹

Regiunea Centru (fără Chișinău)

Regiunea Centru este eterogenă, dar înregistrează adesea cele mai mari rate ale sărăciei absolute în afara capitalei, depășind pragul de 35-38% în anumite raioane.⁴² La capitolul eficienței energetice, aici se observă cele mai mari pierderi de căldură în locuințele individuale, ceea ce accentuează sărăcia energetică multidimensională.⁴³

Față de regiunea de nord, are un acces la sisteme publice de alimentare cu apă potabilă mult mai bun, care constituia 71,6% în 2024. De asemenea, este mai înalt și accesul la sistemele publice de canalizare – 11,5% (în municipiul Chișinău: 65,7%).⁴⁴ Infrastructura de aprovizionare cu apă (rețele, rezervoare) este precară în anumite localități, iar creșterea cererii, ca urmare a urbanizării zonelor periferice, pune presiune pe sursele de alimentare. În centrul țării, calitatea apei poate fi afectată de contaminări agricole. Rețeaua de irigare există doar teoretic (bazine mici și canale secundare), iar exploatarea este marginală. Seceta din 2020-2022 a demonstrat vulnerabilitatea la deficit de apă pentru irigații în această zonă.⁴⁵

semnificativ mai mare decât în zonele urbane (10%).⁴⁶ În ceea ce privește accesul la resurse energetice, regiunea de sud are o pondere ridicată a gospodăriilor care utilizează cărbunele și lemnul.⁴⁷

Accesul la sisteme publice de alimentare cu apă potabilă constituia 76,6% în 2024 – cel mai înalt nivel dintre regiuni. În același timp, Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia (UTAG) deține al doilea cel mai înalt nivel de conectare la sistemele publice de alimentare cu apă (84,4%) din Republica Moldova, pe primul loc situându-se municipiul Chișinău (91,4%). Circa 28,1% din localitățile din U.T.A. Găgăuzia dispun de sistemele publice de canalizare.⁴⁸

În localitățile din sud, unde temperaturile sunt mai înalte, predomină două riscuri: seceta accentuată și salinizarea solurilor (un fenomen prin care concentrația de săruri solubile din sol crește excesiv). De asemenea, scăderea precipitațiilor din ultimii ani accentuează necesitatea irigațiilor. Deficitul de apă este agravat de calitatea scăzută a apelor subterane, caracterizate printr-un grad ridicat de mineralizare, precum și de funcționarea ineficientă a stațiilor de epurare a apelor uzate, multe dintre acestea necesitând reabilitare capitală. Rețeaua de canalizare lipsește aproape în totalitate în sate, fapt ce duce la poluarea surselor de apă.⁴⁹

Astfel, adaptarea climatică cu justiție socială devine o problemă de dezvoltare teritorială echitabilă, nu doar de politici de mediu. Deși există un cadru normativ și strategic orientat spre îmbunătățirea alimentării cu apă și a infrastructurii de epurare, implementarea rămâne deficitară, din lipsă de resurse financiare.

Regiunea Sud

Zona de sud prezintă o situație complexă, fiind afectată suplimentar de factori climatici și de o densitate mai mică a rețelelor de gaze naturale în unele zone. În localitățile rurale din sud, sărăcia multidimensională (lipsurile simultane ale unei persoane sau gospodării în domenii precum educația, sănătatea, condițiile de trai și nivelul de trai) este de aproximativ 37,6%,

3.2. Capacitatea redusă de adaptare a comunităților rurale

Sărăcia accentuează inegalitățile teritoriale. Mediul rural, mai ales gospodăriile cu venituri reduse, este cel mai expus riscurilor climatice. În 2024, sărăcia absolută (incapacitatea unei persoane de a-și asigura resursele minime necesare pentru supraviețuire – hrană, apă, adăpost, igienă) constituia 21,6% în mediul urban și 42,9% în mediul rural. În plus, rata

41 Ministerul Mediului al Republicii Moldova, Planul Național de Adaptare la Schimbările Climatice până în anul 2030 (PNASC 2030). Raport privind starea mediului și resursele de apă în Republica Moldova (ediția 2024)

42 Biroul Național de Statistică (BNS), Sărăcia și inegalitatea (2024). https://statistica.gov.md/ro/statistic_indicator_details/58

43 Guvernul Republicii Moldova. Planul Național Integrat pentru Energie și Climă 2025–2030 (PNIEC).

44 Biroul Național de Statistică (BNS), Activitatea sistemelor publice de alimentare cu apă și de canalizare în anul 2024.

45 Ministerul Mediului, Raport privind starea mediului și resursele de apă în Republica Moldova (ediția 2024).

46 Biroul Național de Statistică (BNS), "Sărăcia și inegalitatea", https://statistica.gov.md/ro/statistic_indicator_details/58

47 Guvernul Republicii Moldova. Planul Național Integrat pentru Energie și Climă 2025–2030 (PNIEC).

48 Biroul Național de Statistică (BNS), Activitatea sistemelor publice de alimentare cu apă și de canalizare în anul 2024.

49 Ministerul Mediului, Raport privind starea mediului și resursele de apă în Republica Moldova (ediția 2024).

șomajului era mai ridicată în mediul rural (13,3%) decât în cel urban (5,9%).⁵⁰ Aceste date indică faptul că o parte considerabilă a populației rurale nu dispune de resursele necesare pentru a-și moderniza locuințele și a le adapta la temperaturi extreme; a investi în soluții eficiente energetice; a adapta practicile agricole la condițiile climatice tot mai instabile; a asigura rezerve financiare pentru situații de urgență; a accesa servicii medicale și sociale în timp util. În această ordine de idei, comunitățile izolate și cu puțini locuitori se află într-o situație extrem de dificilă, fiind dependente de sprijin extern în fața secetelor, inundațiilor sau valurilor de căldură.

Soluțiile de micro-generare (precum panourile fotovoltaice) rămân adesea inaccesibile sau nejustificate economic pentru gospodăriile cu consum redus. Prioritatea absolută pentru reducerea vulnerabilității în mediul rural rămâne eficiențizarea consumului și securizarea resurselor accesibile pentru încălzire (să fie predictibile, accesibile ca preț, produse local, inclusiv prin valorificarea biomasei din reziduurile agricole și gestionarea regenerativă a vegetației forestiere locale).

3.3. Sărăcia energetică – între necesitate, inegalitate și justiție climatică

Sărăcia energetică nu este doar o problemă economică, ci una profund legată de justiția climatică: ea reflectă cine poate beneficia de tranziția verde și cine rămâne expus riscurilor. În practică, sărăcia energetică înseamnă că o parte semnificativă a populației alocă o proporție disproporționată din venituri pentru consumul de energie – pentru încălzire iarna, răcire vara, apă caldă și funcționarea electrocasnicelor de bază.

Aceasta presupune de fapt trei componente interconectate:

1. *Accesul fizic la energie* – conectarea la rețele de electricitate, gaz natural sau alte surse moderne;
2. *Accesul economic la energie* – capacitatea efectivă de a plăti consumul fără a afecta bugetul familial;
3. *Eficiența energetică a echipamentelor* – aparatele folosite în gospodărie și cât consumă acestea din punct de vedere energetic.

În Republica Moldova, sărăcia energetică rămâne o provocare majoră. Structurile de consum energetice sunt diverse, dar polarizate:

- Energia electrică acoperă necesarul de bază în majoritatea gospodăriilor urbane;
- Gazul natural este prezent în orașe, dar mult mai puțin accesibil sau inexistent la sate;
- Energia termică pentru încălzire în comunitățile rurale depinde în mare măsură de combustibili solizi tradiționali (lemne, cărbune), care sunt adesea ineficienți, poluanți și costisitori ca timp și bani;
- În zonele rurale, lipsa investițiilor în rețele de gaze și în sisteme centralizate face ca dependența de lemne sau cărbuni să nu fie doar o alegere, ci o condiție structurală a sărăciei energetice.⁵¹

Datele pentru perioada anilor 2024–2025 arată o ușoară ameliorare a sărăciei energetice, în special datorită intervențiilor guvernamentale și fondurilor internaționale menite să susțină consumatorii vulnerabili. În anii 2021–2022, înainte de implementarea măsurilor de compensare a tarifelor la energie (electrică, termică, gaze, cărbuni, lemne) pentru consumatorii casnici, rata sărăciei energetice – măsurată prin procentul gospodăriilor care alocă peste 10% din venituri pentru facturile de energie – era extrem de ridicată, constituind 97,4%. Ulterior, plata compensațiilor la energie în sezoanele reci din 2023–2024 a redus această rată cu 10,6 puncte procentuale, până la 86,8% la nivel național.⁵² Impactul mecanismului de compensare a costurilor la energie a fost mai evident în municipiile Chișinău și Bălți, unde predomină încălzirea pe gaz și termoficarea centralizată: nivelul sărăciei energetice s-a redus cu 21,2%.⁵³ În primele luni ale sezonului rece 2024–2025, s-a observat o scădere a ratei sărăciei energetice spre 65% în mediul urban, însă în mediul rural prevalența a rămas critică – peste 92% (mai mult de 10% din venit sunt cheltuite pe energie).⁵⁴ Astfel, sărăcia energetică afectează mai acut satele, inclusiv din cauza caselor slab izolate termic și a metodei preponderente de încălzire (de la sobe pe cărbuni și lemne).

Creșterea frecvenței temperaturilor extreme accentuează aceste inegalități: necesitățile de încălzire și răcire devin mai intense, iar prețurile ridicate la energie afectează disproporționat gospodăriile cu venituri mici. În plus, tipologia aparatelor electrocasnice utilizate în case influențează direct povara energetică:

- Electrocasnicele vechi (frigider, reșou electric, mașină de spălat din generații inferioare de eficiență) consumă

⁵⁰ Biroul Național de Statistică (BNS), Sărăcia și inegalitatea: https://statistica.gov.md/ro/statistic_indicator_details/58

⁵¹ Guvernul Republicii Moldova. Planul Național Integrat pentru Energie și Climă 2025–2030 (PNIEC).

⁵² Ministerul Muncii și Protecției Sociale (MMPS), comunicat de presă 12.12.2025, <https://social.gov.md/comunicare/comunicate/start-plati-pentru-compensatii-la-caldura-pestejumatate-din-gospodariile-care-se-califica-vor-primi-compensatia-maxima/>

⁵³ PNUD Moldova, comunicat de presă, noiembrie 2025, <https://www.undp.org/ro/moldova/press-releases/analiza-pnud-programul-de-compensatii-pentru-incalzire-contribuit-la-reducerea-saraciei-energetice>.

⁵⁴ PNUD Moldova, Report on the welfare impact of energy compensations in Moldova in 2021–2025, <https://www.undp.org/moldova/publications/report-welfare-impact-energy-compensations-moldova-2021-2025>

mult mai mult curent față de echipamentele moderne, ceea ce înseamnă facturi mai mari anume pentru familiile sărace;

- Lipsa unor investiții în tehnologie eficientă face ca gospodăriile cu venituri reduse – în special cele din mediul rural – să fie prinse într-un cerc vicios al consumului ridicat și al incapacității de modernizare.

Un fenomen social interesant observat în vara anului 2024 ilustrează această realitate: temperaturile insuportabile, cu nopți în care mercurul nu cobora sub 30°C, au determinat o cerere explozivă de ventilatoare în magazine. Stocurile au fost epuizate în mai puțin de două săptămâni, iar disponibile mai erau doar modele mici, semn că majoritatea familiilor nu dispuneau de aparate moderne de răcire – un indicator indirect al sărăciei energetice.⁵⁵

Un răspuns important la aceste vulnerabilități este Programul de Vouchere pentru Electrocasnice (EcoVoucher), lansat în 2024 de Centrul Național pentru Energie Durabilă (CNED) și Ministerul Energiei. Programul le oferă gospodăriilor vulnerabile vouchere de până la 7.000 lei, care acoperă până la 70% din costul unor echipamente eficiente energetic. De la lansare și până în martie 2026, au fost înlocuite 40.033 de electrocasnice mari, iar economiile de energie generate au depășit 6,5 milioane kWh (echivalentul a peste 24 milioane lei), estimându-se economii anuale de aproximativ 8,15 milioane kWh (circa 30,1 milioane lei).⁵⁶

Deși impactul este semnificativ, există încă gospodării care nu își permit nici măcar 30% din costul unor aparate moderne, iar programul nu acoperă, până în prezent, aparatele de aer condiționat – o limitare în contextul valurilor de căldură tot mai dese. În aceeași ordine de idei, multor locuitori din mediul rural le este dificil să suporte chiar și investiții parțiale în soluții eficiente energetic pentru casă (izolarea termică, modernizarea sistemului de încălzire, instalarea pompelor de căldură, a sistemelor de ventilație cu recuperare, instalarea panourilor fotovoltaice și altor surse de energie verde). Teoretic, aceștia au posibilitatea să beneficieze de programul „Casa Verde”, destinat proprietarilor de case la sol, dar, în realitate, nu dispun de resurse financiare pentru a contribui cu cel puțin 50% din valoarea investiției eligibile, precum o cer condițiile proiectului.⁵⁷

Peste barierele financiare ale mediului rural se suprapune o criză acută de specialiști. Deficitul de auditori energetici și instalatori calificați⁵⁸ face ca aceste servicii să fie nu doar costisitoare – adesea de ordinul miilor de euro pentru expertize complexe – dar și greu accesibile fizic. Pentru locuitorii din satele îndepărtate de centrele urbane, găsirea unei echipe dispuse să se deplaseze pe distanțe lungi este o provocare majoră, costurile suplimentare pentru transport și cazare fiind transferate direct pe umerii beneficiarului. Astfel, chiar și atunci când există dorința de modernizare, absența unei infrastructuri de mentenanță și a specialiștilor „la firul ierbii” condamnă multe gospodării rurale la stagnare tehnologică și facturi ridicate.

În aceste condiții, tranziția energetică nu poate fi considerată echitabilă dacă nu include măsuri specifice pentru gospodăriile vulnerabile. Fără intervenții sociale și mecanisme de sprijin dedicate, adaptarea climatică rămâne inaccesibilă pentru o parte semnificativă a populației.

Concluzii și recomandări ale capitolului 3

Disparitățile dintre mediul rural și urban în accesul la apă, energie și servicii publice amplifică impactul schimbărilor climatice și reduc capacitatea de adaptare a comunităților vulnerabile. Comunitățile rurale izolate sau depopulate sunt afectate în mod disproporționat de sărăcie, infrastructură deficitară și acces limitat la servicii esențiale, ceea ce transformă riscurile climatice în riscuri sociale sistematice. În acest context, sărăcia energetică reprezintă o formă concretă de inechitate climatică, afectând în special gospodăriile cu venituri reduse și persoanele vulnerabile.

Se recomandă integrarea sistematică a indicatorilor de sărăcie și vulnerabilitate socială în strategiile și planurile de adaptare climatică, prioritizarea investițiilor în infrastructura rurală esențială, inclusiv în domeniul apei, canalizării și eficienței energetice a locuințelor, precum și consolidarea capacităților administrative și tehnice ale autorităților publice locale în domeniul adaptării climatice. Totodată, este necesară instituirea unui sistem permanent de monitorizare a disparităților teritoriale și asigurarea participării comunităților rurale și a grupurilor vulnerabile la elaborarea politicilor climatice, pentru ca tranziția verde să fie atât eficientă, cât și echitabilă din punct de vedere social.

⁵⁵ TV8, „Soluții pentru a depăși canicula. Aparatele de aer condiționat sunt acum la mare căutare”, iulie 2024, <https://tv8.md/2024/07/01/video-solutii-pentru-a-depasi-canic-ula-aparatele-de-aer-conditionat-sunt-acum-la-mare-cautare/260387>

⁵⁶ Centrul Național pentru Energie Durabilă (CNED), comunicat de presă, martie 2026: <https://cned.gov.md/ro/content/ecovoucher-uniunea-europeana-sus-tine-alte-3000-de-familii-din-moldova-sa-procure>

⁵⁷ Centrul Național pentru Energie Durabilă (CNED): „Produsul de finanțare Casa Verde” <https://cned.gov.md/ro/content/casa-verde>

⁵⁸ Eleonora Lisnic / Ecopresa, „Deficit de specialiști în energetică în Republica Moldova – toți cei interesați sunt așteptați la UTM și la cursuri”, 29 aprilie 2024: <https://ecopresa.md/deficit-specialisti-energetica/>

Capitolul 4.

Politici publice și justiția climatică: lacune și oportunități

4.1. Integrarea (sau neintegrarea) justiției climatice în politicile climatice, energetice și sociale

În ultimii ani, Republica Moldova și-a consolidat cadrul normativ și strategic în domeniul climatic. Trei instrumente majore configurează actuala arhitectură a politicii climatice, fiecare abordând dimensiunea justiției climatice în mod diferit: Legea nr. 74/2024 privind acțiunile climatice, Planul Național de Adaptare la Schimbările Climatice până în anul 2030 (PNASC) și Planul Național Integrat pentru Energie și Climă 2025–2030 (PNIEC).

Legea nr. 74/2024 privind acțiunile climatice⁵⁹ transformă țintele climatice în norme juridice obligatorii, marcând trecerea de la un cadru bazat preponderent pe strategii și planuri de acțiuni la unul cu forță juridică directă. Legea asigură armonizarea legislației naționale cu cea a Uniunii Europene (inclusiv Directiva 2003/87/CE) și alinierea la Acordul Climatic de la Paris, care prevede limitarea încălzirii globale la 1,5°C, preluând totodată obiectivul UE de atingere a neutralității climatice până în 2050.⁶⁰ Legea instituie adaptarea la schimbările climatice ca un **proces continuu și obligatoriu**, stabilind că „adaptarea la schimbările climatice este un proces continuu”, iar planificarea măsurilor necesare se va efectua repetat, pentru o perioadă de 4 ani.⁶¹

Deși nu utilizează explicit termenul de „justiție climatică”, legea statuează principiile „poluatorul plătește”, tranziție justă și echitabilă,⁶² obligă autoritățile să

protejeze cu prioritate⁶³ cetățenii cei mai expuși riscurilor climatice, inclusiv „femei, copii, persoane în etate, persoane cu dizabilități”.⁶⁴ Legea dispune ca autoritățile publice locale să elaboreze și să implementeze planuri de acțiuni pentru energie și climă adaptate comunităților.⁶⁵ **Controlul de stat în domeniul acțiunilor climatice este exercitat de către Inspectoratul Național pentru Protecția Mediului (INPM).**⁶⁶ De asemenea, această lege re-instituie și consolidează cadrul legal pentru **activitatea Comisiei Naționale privind Schimbările Climatice**,⁶⁷ condusă de prim-ministru (organ interinstituțional de coordonare). Legea prevede monitorizarea, raportarea, verificarea și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră în aviație, la instalații staționare și în domeniul transportului maritim. Formulează sarcini și obiective pentru toate instituțiile statului, de la ministere până la autoritățile publice locale, precum și colaborarea dintre ele.⁶⁸ Totuși, mecanismele de sancționare, compensare sau sprijin prioritar pentru grupurile afectate – dimensiunea corectivă a justiției climatice – sunt insuficient detaliate, lăsând un spațiu normativ care urmează a fi clarificat prin acte subsecvente.

Planul Național de Adaptare la Schimbările Climatice (PNASC) recunoaște explicit că impactul climatic este diferențiat și identifică sectoare critice precum agricultura, resursele de apă și sănătatea.⁶⁹ Documentul include acțiuni specifice pentru grupurile de risc (copii, vârstnici, persoane cu boli cronice), cum ar fi dotarea instituțiilor sociale cu sisteme de climatizare și crearea punctelor de hidratare/răcorire urbană. Dacă Legea nr. 74/2024 reprezintă angajamentul juridic al Republicii Moldova față de cetățenii săi, PNASC este

⁵⁹ Legea a fost publicată în Monitorul Oficial pe 16 mai 2024, dar a intrat în vigoare peste 18 luni, la 16 noiembrie 2025, Guvernul fiind obligat ca, în termen de 6 luni ulterioare (până la 16 mai 2026) să-și aducă actele normative în concordanță cu aceasta.

⁶⁰ Parlamentul European, „Ce înseamnă neutralitatea climatică și cum poate fi atinsă până în 2050?”, <https://www.europarl.europa.eu/topics/ro/article/20190926STO62270/neutralitatea-climatica-ce-inseamna-si-cum-o-putem-atinge-pana-in-2050>

⁶¹ Legea nr. 74/2024 privind acțiunile climatice, art. 29 alin. (1).

⁶² Legea nr. 74/2024, art.5.

⁶³ Legea nr. 74/2024, art. 6.

⁶⁴ Legea nr. 74/2024, art. 33 alin. (3).

⁶⁵ Legea nr. 74/2024, art. 35 alin. (1).

⁶⁶ Legea nr. 74/2024, art. 59.

⁶⁷ Legea nr. 74/2024, art. 7.

⁶⁸ Legea nr. 74/2024, art. 60.

⁶⁹ Ministerul Mediului, Raportul de progres privind implementarea în anul 2025 a Programului Național de Adaptarea la Schimbări Climatice, <https://mediu.gov.md/sites/default/files/Raport%202025.pdf>

instrumentul de management care garantează că acest angajament devine realitate (unde construim diguri, sisteme de irigații moderne, unde plantăm fâșii forestiere, ce culturi subvenționăm). Justiția climatică este abordată în PNASC prin prisma rezilienței, însă corelarea dintre măsurile tehnice (de exemplu, modernizarea sistemelor de irigații) și accesibilitatea acestora pentru micii producători agricoli, gospodăriile conduse de femei sau comunitățile cu resurse limitate rămâne insuficient explicită.

Planul Național Integrat pentru Energie și Climă (PNIEC 2030) tratează dimensiunea socială în principal prin problema sărăciei energetice. Documentul asigură că tranziția energetică nu lasă în urmă gospodăriile care suferă de **sărăcie energetică**. În acest sens, PNIEC oferă un potențial real pentru justiție distributivă: modul în care subvențiile pentru energie regenerabilă și eficiență energetică sunt direcționate ar putea reduce sau, dimpotrivă, accentua decalajele existente. Planul nu stabilește o țintă procentuală explicită de reducere a sărăciei energetice până în 2030, însă prevede dezvoltarea unor mecanisme de sprijin țintite și extinderea programelor de eficiență energetică pentru gospodăriile vulnerabile, cu scopul diminuării acestui fenomen. PNIEC 2030 prevede atingerea unei ponderi de cel puțin 27% a energiei din surse regenerabile în consumul final brut și reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră cu aproximativ 70% până în 2030 (față de 1990). Aceste obiective ambițioase implică transformări structurale ale sectorului energetic, care pot genera atât beneficii sociale, cât și riscuri de inegalitate, în funcție de modul în care costurile și beneficiile tranziției sunt distribuite.

Per ansamblu, cadrul legal este modern și aliniat tendințelor europene, însă integrarea explicită și transversală a principiilor justiției climatice este încă în evoluție. Un punct vulnerabil al cadrului legal existent este că, deocamdată, politicile de asistență socială nu prevăd acordarea automată de ajutoare sociale în cazul unor șocuri climatice (precum seceta prelungită sau valurile de căldură).

Deși aceste trei documente – Legea nr. 74/2024 privind acțiunile climatice, Planul Național de Adaptare la Schimbările Climatice până în 2030 și Planul Național Integrat pentru Energie și Climă 2025–2030 – constituie pilonii principali ai cadrului de politici climatice, ele nu sunt suficiente pentru a asigura o integrare deplină a justiției climatice. Acestea sunt completate de o serie de acte normative adiacente, inclusiv

legislația din domeniul protecției sociale, eficienței energetice și dezvoltării regionale, precum Legea nr. 10/2016 privind promovarea utilizării energiei din surse regenerabile, Legea nr. 139/2018 cu privire la eficiența energetică, Legea nr. 438/2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova și Legea nr. 547/2003 privind asistența socială. Totuși, integrarea dintre aceste domenii rămâne fragmentată.

Din perspectiva alinierii la acquis-ul Uniunii Europene, Republica Moldova a realizat progrese semnificative⁷⁰ în transpunerea și implementarea instrumentelor europene de guvernanta energetică⁷¹ și climatică. Totuși, în comparație cu evoluțiile recente la nivel european – în special în contextul Pactului Verde European și al mecanismelor asociate unei „tranziții juste” – cadrul național rămâne mai puțin dezvoltat în ceea ce privește dimensiunea socială.

4.2. Coerența și coordonarea intersectorială a politicilor publice

Adaptarea climatică cu perspectivă de justiție socială înseamnă să recunoaștem că același fenomen extrem, cum este un val de căldură, afectează în mod diferit oamenii: spre exemplu, un tânăr activ și un vârstnic singur. Analiza comparativă a instrumentelor strategice arată existența unor „zone oarbe” în ceea ce privește justiția climatică, determinate în principal de lipsa unei coerențe intersectoriale și de o articulare insuficientă între politicile publice.

În cele ce urmează, facem o scurtă enumerare a celor mai importante unghiuri moarte conținute în legislația de sector.

Definirea vulnerabilității în Legea 74/2024 privind acțiunile climatice. Legea oferă un cadru general de principii, însă nu stabilește criterii clare pentru definirea „vulnerabilității climatice”. Lipsa unei delimitări juridice precise – de exemplu, o categorie operațională pentru persoanele afectate disproporționat de riscurile climatice – poate îngreuna acordarea unui sprijin prioritar și direcționat în cadrul politicilor sociale și energetice.

Finanțarea și riscul regresivității în PNIEC. Tranziția energetică comportă riscul de a deveni regresivă, dacă mecanismele de sprijin nu sunt calibrate riguros, în funcție de venituri și compoziția gospodăriei. În absența unor criterii sociale clare (de exemplu, situația îngrijitorilor de persoane cu dizabilități sau a gospodăriilor monoparentale), există riscul ca beneficiile subvențiilor

⁷⁰ Ministerul Energiei, „Pentru al doilea an la rând, Moldova este în topul țărilor Comunității Energetice la implementarea acquisului comunitar”, 10 decembrie 2025, <https://www.energie.gov.md/ro/content/pentru-al-doilea-la-rand-moldova-este-topul-tarilor-comunitatii-energetice-la-implementarea>

⁷¹ Moldpres, „Progrese semnificative în domeniul energetic: Republica Moldova a înregistrat cele mai înalte scoruri la transpunerea legislației europene”, 11 decembrie 2025, <https://www.moldpres.md/rom/economie/progrese-semnificative-in-domeniul-energetic-republica-moldova-a-inregistrat-cele-mai-inalte-scoruri-la-transpunerea-legislatiei-europene>

pentru regenerabile și eficiență energetică să poată fi accesate preponderent de gospodăriile urbane cu capacitate financiară mai mare, accentuând decalajele rural-urban.

Indicatorii de monitorizare în PNASC. Planul de Adaptare la Schimbările Climatice include indicatori tehnici de rezultat (hectare împădurite, kilometri de diguri construiți, infrastructură modernizată), însă include mai puțin indicatori de impact social dezagregați. De exemplu, măsurarea reducerii morbidității asociate caniculei în rândul vârstnicilor din mediul rural sau a diminuării pierderilor de venit în rândul micilor fermieri ar permite o evaluare mai clară a efectelor sociale ale adaptării și o mai bună coordonare cu politicile de sănătate și protecție socială.

Aceste aspecte indică necesitatea unei consolidări metodologice și instituționale pentru a asigura coerența între dimensiunea climatică, energetică și socială.

Politicile climatice ar trebui să fie interconectate cu **Codul Muncii** și cu reglementările de sănătate și securitate în muncă. Arșița extremă ar trebui considerată un risc biologic/climatic echivalent cu o stare de urgență, iar munca sau călătoria în transportul public la peste 35-40°C – o încălcare a dreptului la integritate fizică. În plus, este necesară **stabilirea unor protocoale clare pentru angajatori și autorități** privind adaptarea programului de lucru, reducerea expunerii la soare și asigurarea apei și a spațiilor de odihnă pentru angajați. De asemenea, instruirea și informarea angajaților și a cetățenilor cu privire la riscurile climatice ar trebui să fie obligatorie, pentru a întări capacitatea de reziliență a comunităților și a reduce efectele directe asupra sănătății.

4.3. Adaptare urbană echitabilă pentru muncă și mobilitate

Dimensiunea socială a adaptării urbane la schimbările climatice este insuficient abordată în politicile publice, în special în ceea ce privește protecția lucrătorilor și accesul echitabil la infrastructură. Lucrătorii din construcții, salubritate sau întreținere urbană, precum și alte categorii de angajați care își desfășoară activitatea în aer liber, sunt expuși direct caniculei, însă beneficiază de puține măsuri specifice de protecție în perioadele de stres termic.

Această neadaptare se manifestă concret prin lipsa unor standarde minime de protecție: absența spațiilor umbrite la locul de muncă, acces limitat la apă potabilă sau puncte de hidratare, echipamente neadecvate pentru temperaturi extreme, precum și lipsa unor reglementări clare privind pauzele obligatorii în condiții de caniculă. În mod similar, infrastructura de transport public nu este adaptată suficient la riscurile climatice, fiind frecvent caracterizată prin mijloace de

transport neclimatizate, stații de așteptare neprotejate de soare și absența facilităților de răcorire pentru pasageri.

Adaptarea climatică urbană nu se poate limita la eficiența energetică a clădirilor sau la extinderea spațiilor verzi, ci presupune politici orientate spre reducerea expunerii directe la căldură. Acestea includ flexibilizarea programului de muncă, extinderea telemuncii acolo unde este posibil și măsuri specifice pentru protecția navetiștilor. Persoanele cu venituri reduse, dependente de transportul public, sunt deosebit de vulnerabile în zilele de arșiță, când condițiile de transport pot deveni un risc real pentru sănătate, în special pentru vârstnici, copii și persoane cu afecțiuni cardiovasculare.

În același timp, politicile de mobilitate urbană reflectă adesea o abordare ambiguă: deși documentele strategice promovează transportul public și mobilitatea durabilă, în practică persistă tendințe de favorizare indirectă a transportului privat, prin investiții insuficiente în modernizarea transportului public sau prin lipsa unor măsuri ferme de descurajare a utilizării autoturismelor personale. Această discrepanță reduce eficiența măsurilor de adaptare și amplifică inegalitățile între diferite categorii de utilizatori.

Un alt aspect insuficient reglementat ține de tipologia construcțiilor urbane contemporane, în special utilizarea extensivă a suprafețelor vitrate. Clădirile acoperite predominant cu sticlă pot contribui la intensificarea disconfortului termic și vizual în spațiile urbane, prin reflexia și acumularea radiației solare. În lipsa unor standarde stricte privind designul climatic al clădirilor (precum utilizarea materialelor reflectorizante adecvate, umbrirea sau ventilarea), astfel de dezvoltări pot amplifica efectul de insulă de căldură urbană și pot afecta negativ calitatea vieții locuitorilor.

În absența unor intervenții integrate – care să vizeze simultan condițiile de muncă, infrastructura de transport și reglementarea dezvoltării urbane – politicile de adaptare riscă să genereze noi forme de inechitate socială, transformând mobilitatea zilnică și activitatea profesională în factori de vulnerabilitate climatică.

4.4. Participarea publică și implicarea comunităților vulnerabile

Legea nr. 74/2024 privind acțiunile climatice prevede organizarea consultărilor în procesul de elaborare a politicilor climatice, ca expresie a principiilor transparenței decizionale. Art. 55 (1) prevede că Ministerul Mediului discută și organizează consultări cu autoritățile publice locale, societatea civilă, mediul academic și de afaceri, investitorii și publicul larg la stabilirea scenariilor de adaptare climatică și

la evaluarea progreselor înregistrate. Cu toate acestea, în lipsa unor mecanisme clar definite și suficient de constrângătoare de organizare a dialogului, precum și a unor garanții privind valorificarea contribuțiilor primite, participarea publicului riscă să rămână formală sau limitată la actori instituționali și experți tehnici.

În procesul de elaborare a PNIEC, consultările au avut un caracter preponderent tehnic și au fost concentrate în capitală, ceea ce a limitat participarea comunităților din zonele rurale sau a celor afectate direct de fenomene precum seceta, sărăcia energetică sau infrastructura deficitară. Din perspectiva justiției procedurale, ar fi necesară o extindere a dialogului către aceste grupuri, utilizând un limbaj accesibil și instrumente adaptate realităților locale.

Participarea redusă a comunităților vulnerabile este determinată și de o serie de bariere practice și sociale, precum accesul limitat la informație, bariere lingvistice, lipsa timpului sau a resurselor pentru implicare, precum și constrângeri specifice unor categorii (de exemplu, persoanele care oferă îngrijire sau cele cu mobilitate redusă). În lipsa unor mecanisme proactive de includere, aceste grupuri rămân subreprezentate în procesele decizionale care le afectează în mod direct.

Trecerea de la o consultare formală la un model de coparticipare în definirea priorităților ar putea consolida eficiența măsurilor adoptate, în special în raport cu nevoile grupurilor vulnerabile identificate în capitolele anterioare.

4.5. Dimensiunea de gen în politicile climatice

Dimensiunea de gen este prezentă, la nivel declarativ, în documentele strategice analizate. Totuși, această integrare rămâne limitată în plan operațional, în lipsa unor instrumente concrete precum analize de impact de gen, indicatori dezagregați sau mecanisme de monitorizare dedicate.

Legea nr. 74/2024 privind acțiunile climatice include referințe explicite la femeii⁷² ca grup vulnerabil și prevede integrarea dimensiunii de gen⁷³ în evaluarea impactului activităților de adaptare climatică, inclusiv a investițiilor și proiectelor. Totuși, această abordare nu este transpusă într-o obligație metodologică explicită privind efectuarea analizelor de gen sau utilizarea unor instrumente standardizate de evaluare.

PNASC integrează parțial această dimensiune, recunoscând rolul femeilor în gestionarea resurselor la nivel de gospodărie și identificând femeile din mediul rural ca grup vulnerabil. În anumite intervenții conexe, sunt vizate explicit femeile din agricultură, în special cele implicate în activități de subzistență sau agricultură de scară mică, unde

expunerea la riscuri climatice este accentuată. Cu toate acestea, analiza diferențiată a rolurilor economice și sociale rămâne limitată, în special în raport cu accesul la resurse, finanțare și tehnologii de adaptare.

În politicile energetice (PNIEC), dimensiunea de gen este în mare parte „invizibilă”, fiind abordată indirect prin conceptul general de „consumatori vulnerabili”. Deși gospodăriile conduse de femei, inclusiv mame singure sau persoane vârstnice singure, prezintă un risc mai ridicat de sărăcie energetică, aceste diferențieri nu sunt reflectate explicit în prioritizarea măsurilor de sprijin sau în designul programelor de eficiență energetică și tranziție verde.

În ultimii ani, au fost dezvoltate mai multe inițiative care abordează intersecția dintre schimbările climatice și egalitatea de gen, în special în mediul rural. O parte dintre aceste proiecte vizează direct femeile din agricultură, prin consolidarea competențelor în agricultură inteligentă climatic, acces la finanțare și sprijin pentru diversificarea veniturilor. Aceste intervenții sunt implementate preponderent cu sprijinul partenerilor externi de dezvoltare și reflectă o tendință de integrare a agendei gen-climă, dar și o dependență semnificativă de finanțare externă.

Integrarea dimensiunii de gen în acțiunea climatică este susținută în mod substanțial prin proiecte finanțate de parteneri externi de dezvoltare și implementate cu sprijinul acestora, iar în politicile climatice din Republica Moldova rămâne predominant declarativă și fragmentată. Această situație indică necesitatea consolidării mecanismelor naționale de instituționalizare, astfel încât perspectiva de gen să fie transformată dintr-un principiu general într-un criteriu operațional efectiv în procesul decizional climatic.

Concluzii și recomandări ale capitolului 4

Republica Moldova dispune de un cadru normativ și strategic în domeniul climatic tot mai consolidat și aliniat la standardele europene, însă integrarea principiilor justiției climatice rămâne parțială și neuniformă. Deși dimensiunea socială, participarea publică și egalitatea de gen sunt reflectate la nivel formal în documentele de politici, aplicarea acestora în practică este încă limitată. Totodată, vulnerabilitatea climatică și impactul social al măsurilor de adaptare și tranziție energetică nu sunt evaluate prin criterii operaționale și indicatori suficient de clari. În mediul urban, lipsa unor măsuri adecvate de protecție pentru lucrătorii expuși și accesul inegal la transport public adaptat condițiilor de caniculă pot amplifica excluziunea socială și riscurile pentru sănătate.

Se recomandă definirea clară a vulnerabilității climatice și prioritizarea grupurilor vulnerabile în politicile publice,

⁷² Legea nr. 74/2024 privind acțiunile climatice, art. 33 alin. (3).

⁷³ Legea nr. 74/2024, art. 42 (e).

direcționarea sprijinului financiar către gospodăriile cu venituri reduse pentru a evita efectele regresive ale tranziției energetice, precum și integrarea indicatorilor de impact social în procesul de monitorizare a adaptării la schimbările climatice. De asemenea, sunt necesare măsuri de adaptare urbană echitabilă, inclusiv protecția lucrătorilor expuși și modernizarea transportului public pentru asigurarea siguranței și confortului climatic, extinderea participării publice reale și instituționalizarea analizei de gen în politicile climatice și energetice.

Capitolul 5.

Guvernanță și responsabilități instituționale

5.1 Rolul instituțiilor publice centrale în promovarea justiției climatice

Analiza capitolului anterior a evidențiat o serie de lacune în integrarea justiției climatice în politicile publice. Aceste lacune evidențiază limitele actuale ale cadrului instituțional în ceea ce privește distribuirea și exercitarea responsabilităților în guvernanța climatică.

Justiția climatică poate fi analizată prin trei dimensiuni principale – **distributivă, procedurală și de recunoaștere** – utilizate în literatura de specialitate din domeniul justiției sociale pentru evaluarea echității politicilor publice. Acestea permit evaluarea modului în care politicile climatice distribuie costurile și beneficiile, implică cetățenii în procesul decizional și recunosc diversitatea socială și teritorială. Astfel, instituțiile centrale nu doar stabilesc direcția politicilor climatice, ci influențează și modul în care costurile și beneficiile tranziției sunt distribuite în societate.

Dimensiunea distributivă. Ministerele și agențiile de reglementare trebuie să aloce resursele, subvențiile și programele verzi într-un mod echitabil, prioritizând gospodăriile vulnerabile și comunitățile rurale izolate. Mecanismele prevăzute în Legea 74/2024 și în Planul Național Integrat Energie și Climă (PNIEC) pot contribui la asigurarea faptului că beneficiile tranziției energetice și ale măsurilor de adaptare nu accentuează decalajele socio-economice existente. Întrebarea centrală este: **cine suportă costurile și cine beneficiază de pe urma politicilor climatice?**

Dimensiunea procedurală. Instituțiile centrale trebuie să promoveze consultări transparente și participative în procesul de elaborare a politicilor climatice și energetice. Acest lucru presupune nu doar consultări tehnice în capitală, ci și mecanisme care să permită participarea comunităților afectate direct de schimbările climatice. Întrebarea centrală este: **cine participă la luarea deciziilor?**

Dimensiunea de recunoaștere. Planificarea și implementarea politicilor trebuie să țină cont de diferențele sociale, de gen și teritoriale. Aceasta include identificarea grupurilor marginalizate, integrarea cunoștințelor tradiționale și valorizarea rolului femeilor

în gestionarea resurselor locale. Întrebarea centrală devine astfel: **cine este vizibil și cine este ignorat în politicile climatice?**

În acest context, tabloul guvernanței climatice în Republica Moldova este edificat de următoarele instituții responsabile, fiecare având atribuții distincte, dar complementare:

Ministerul Mediului – fără îndoială, un rol central îi revine acestei instituții, care coordonează elaborarea și implementarea politicilor naționale privind schimbările climatice, dezvoltă strategiile de adaptare și atenuare și asigură raportarea progreselor către organismele internaționale în conformitate cu angajamentele asumate de stat. Totodată, ministerul contribuie la integrarea principiilor echității sociale și a considerentelor privind vulnerabilitatea diferitelor categorii de populație în documentele de politici climatice și coordonează procesele de evaluare a impactului asupra mediului și de evaluare strategică de mediu.

Ministerul Energiei – deține un rol esențial în gestionarea tranziției energetice și în implementarea obiectivelor prevăzute de Planul Național Integrat Energie și Climă. Prin elaborarea politicilor privind eficiența energetică și promovarea surselor regenerabile de energie, instituția contribuie la reducerea emisiilor de gaze cu efect de seră și la consolidarea securității energetice. În același timp, ministerul are responsabilitatea de a se asigura că procesul de decarbonizare nu generează efecte sociale disproporționate și că măsurile adoptate rămân accesibile pentru gospodăriile cu venituri reduse, contribuind astfel la prevenirea și reducerea sărăciei energetice.

Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare – în contextul vulnerabilității ridicate a sectorului agricol la fenomenele climatice extreme, instituția are responsabilitatea de a dezvolta măsuri de adaptare destinate agricultorilor afectați de secetă, temperaturi extreme și alte riscuri climatice. Astfel, ministerul joacă un rol important în asigurarea securității alimentare și în reducerea vulnerabilității socio-economice a comunităților rurale, prin promovarea unor practici agricole adaptate condițiilor climatice și prin sprijinirea agricultorilor expuși riscurilor climatice.

Ministerul Muncii și Protecției Sociale susține în mod direct dimensiunea socială a justiției climatice, care identifică grupurile vulnerabile expuse riscurilor asociate schimbărilor

climatice și costurilor tranziției verzi. Prin administrarea mecanismelor de protecție socială și a programelor de compensare, ministerul urmărește reducerea impactului negativ al transformărilor economice asupra populației. De exemplu, prin programul guvernamental „Ajutor la contor”, gestionat de Ministerul Muncii și Protecției Sociale, sunt compensate facturile la energie (gaze naturale, energie termică, electricitate) și costurile pentru combustibili solizi în perioada rece a anului.

Ministerul Infrastructurii și Dezvoltării Regionale integrează obiectivele de adaptare climatică în procesele de planificare și dezvoltare a infrastructurii publice. Rolul instituției constă în integrarea obiectivelor de adaptare climatică în politicile de infrastructură și dezvoltare regională, cu efecte asupra reducerii vulnerabilităților teritoriale și creșterii rezilienței comunităților locale.

La nivel operațional, **Centrul Național pentru Energie Durabilă** joacă un rol important în implementarea politicilor de eficiență energetică și energie regenerabilă. Prin administrarea unor programe precum EcoVoucher și a altor mecanisme de finanțare, instituția facilitează accesul gospodăriilor la tehnologii mai eficiente energetic, oferind suport financiar parțial pentru achiziția de electrocasnice eficiente energetic și dând prioritate gospodăriilor cu venituri reduse, inclusiv familii cu copii și persoane vârstnice. În paralel, Fondul pentru Eficiență Energetică în sectorul rezidențial (FEERM) finanțează reabilitarea energetică a locuințelor, reducând pierderile de energie și sporind confortul termic. Asemenea inițiative demonstrează că direcționarea resurselor către grupurile vulnerabile poate constitui un instrument eficient de justiție climatică.

Gestionarea riscurilor climatice și a situațiilor de urgență asociate acestora revine în principal **Inspectoratului General pentru Situații de Urgență**, care coordonează măsurile de prevenire, pregătire și intervenție în cazul fenomenelor meteorologice extreme și contribuie la protecția comunităților expuse la inundații, secete, incendii de vegetație sau valuri de căldură. Prin activitățile sale, Inspectoratul reprezintă o componentă esențială a eforturilor de consolidare a rezilienței climatice la nivel național.

Cu toate acestea, eficiența guvernanței climatice depinde nu doar de activitatea fiecărei instituții în parte, ci și de capacitatea acestora de a coopera și de a coordona acțiunile într-un mod coerent. În prezent, responsabilitățile relevante pentru politicile climatice sunt distribuite între numeroase ministere și agenții, ceea ce poate genera suprapuneri de competențe, fragmentarea intervențiilor și dificultăți în monitorizarea rezultatelor. Deși au fost realizate progrese în consolidarea cadrului normativ și strategic, mecanismele de coordonare interinstituțională rămân insuficient dezvoltate. În plus, criteriile specifice justiției climatice nu sunt încă integrate sistematic în toate politicile sectoriale, iar evaluarea impactului social al măsurilor climatice și energetice este realizată doar într-o măsură limitată. Aceste provocări evidențiază necesitatea unei abordări mai

coordonate și mai incluzive, care să permită integrarea dimensiunilor sociale, economice și teritoriale ale justiției climatice în procesul de elaborare și implementare a politicilor publice.

5.2 Responsabilitățile autorităților publice locale și constrângerile existente

Autoritățile publice locale au un rol esențial în implementarea politicilor climatice și în adaptarea acestora la nevoile specifice ale comunităților. Fiind cel mai apropiat nivel de guvernare de cetățeni, acestea sunt responsabile pentru integrarea riscurilor climatice în strategiile și planurile de dezvoltare locală, identificarea comunităților și infrastructurilor vulnerabile și promovarea măsurilor de adaptare la efectele schimbărilor climatice. Totodată, administrațiile locale gestionează o serie de domenii cu impact direct asupra rezilienței climatice, inclusiv infrastructura publică, serviciile comunale și dezvoltarea locală. Modernizarea energetică a clădirilor publice, dezvoltarea infrastructurii verzi, gestionarea serviciilor de apă și canalizare, managementul deșeurilor și promovarea unor soluții de mobilitate cu emisii reduse reprezintă intervenții importante prin care autoritățile locale pot contribui atât la reducerea emisiilor, cât și la creșterea capacității comunităților de a face față efectelor schimbărilor climatice.

Un alt domeniu relevant îl constituie gestionarea riscurilor și protecția populației. Autoritățile locale au responsabilitatea de a informa cetățenii cu privire la riscurile climatice, de a elabora măsuri de prevenire și răspuns la situații de urgență și de a acorda o atenție sporită grupurilor vulnerabile expuse fenomenelor meteorologice extreme. De asemenea, acestea joacă un rol important în asigurarea participării publice la procesele decizionale, contribuind astfel la consolidarea dimensiunii procedurale a justiției climatice.

În practică, exercitarea acestor responsabilități este limitată de constrângeri financiare, administrative și instituționale. Multe autorități locale dispun de resurse bugetare reduse, au o capacitate limitată de atragere a finanțărilor externe și întâmpină dificultăți în asigurarea cofinanțării proiectelor climatice. În același timp, deficitul de specialiști în domenii precum mediul, energia sau managementul proiectelor afectează capacitatea administrațiilor locale de a planifica și implementa măsuri complexe de adaptare și atenuare.

Aceste dificultăți sunt amplificate de diferențele semnificative dintre localități în ceea ce privește resursele disponibile, nivelul de dezvoltare și expunerea la riscuri climatice. Comunitățile rurale, în special cele dependente de agricultură, sunt adesea mai vulnerabile la efectele schimbărilor climatice, dar dispun de capacități instituționale și financiare mai reduse pentru a răspunde acestor provocări. În acest context, consolidarea capacităților administrației publice locale reprezintă o condiție esențială pentru promovarea unei tranziții climatice echitabile și pentru reducerea inegalităților teritoriale.

Concluzii și recomandări ale capitolului 5

Republica Moldova dispune de instituții angajate în politica climatică, însă aplicarea principiilor justiției climatice rămâne incompletă și inegală la nivel teritorial. În special în mediul rural, capacitatea instituțională limitată afectează implementarea politicilor și accesul echitabil la resurse. Participarea cetățenilor la procesul decizional este încă insuficient structurată, iar integrarea dimensiunilor sociale și de gen în politicile climatice rămâne parțială. Deși proiectele cu finanțare externă demonstrează potențialul unor intervenții mai echitabile și sensibile la vulnerabilități, acestea depind în continuare de sprijin extern, fără o sustenabilitate deplină la nivel național.

În acest context, la nivel central este necesară consolidarea coordonării interinstituționale și integrarea sistematică a criteriilor de justiție climatică în politicile sectoriale, inclusiv prin mecanisme mai clare de monitorizare a impactului social. La nivel local, prioritare sunt consolidarea capacității administrative și tehnice, precum și facilitarea accesului la finanțare pentru intervenții climatice. Se recomandă definirea mai riguroasă a criteriilor de vulnerabilitate și direcționarea prioritară a resurselor către comunitățile cele mai expuse riscurilor climatice. De asemenea, este necesară dezvoltarea unor mecanisme locale de participare incluzivă, integrarea sistematică a dimensiunii de gen și a cunoștințelor locale în politicile de adaptare și tranziție energetică, precum și instituționalizarea bunelor practici pentru a asigura continuitatea și sustenabilitatea acestora dincolo de proiectele finanțate extern.

Capitolul 6.

Exemple de bune practici și lecții învățate

6.1. Inițiative locale și proiecte relevante din Republica Moldova

Un număr tot mai mare de autorități publice locale elaborează și implementează planuri de adaptare climatică,⁷⁴ în care stabilesc măsuri concrete pentru reducerea vulnerabilității comunităților în sectoare precum sănătatea, resursele de apă, agricultura, infrastructura și creșterea rezilienței în fața fenomenelor extreme. Aceste planuri⁷⁵ integrează gestionarea durabilă a resurselor naturale, protecția pădurilor și pășunilor, infrastructura verde și eficiența energetică.

În ultimii ani au apărut diverse inițiative și practici prin care actorii locali identifică soluții la provocările generate de schimbările climatice:

Comunitate de energie regenerabilă. Un exemplu relevant de inițiativă locală inovatoare este crearea primei comunități de energie din surse regenerabile din Republica Moldova, în satul Cociulia, raionul Cantemir.⁷⁶ Înregistrată oficial în 2026, comunitatea reunește gospodării, instituții publice, întreprinderi mici și consumatori vulnerabili, care produc și utilizează în comun energie electrică din surse regenerabile. Proiectul prevede instalarea unei centrale fotovoltaice adaptate nevoilor locale și permite producerea, consumul, stocarea și partajarea energiei între membri. Modelul contribuie la reducerea costurilor pentru energie și la consolidarea rezilienței energetice a comunității. Inițiativa a fost dezvoltată cu sprijinul Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare și al organizațiilor societății civile, demonstrând potențialul cooperării dintre comunități și partenerii de dezvoltare în promovarea tranziției energetice.

Sat inteligent și infrastructură integrată. Alt exemplu relevant de bună practică este transformarea localității Lozova (raionul Strășeni) într-un „sat inteligent”, în cadrul proiectului „EU-4Moldova Rezilientă: Stat sigur, comunități puternice”. Inițiativa face parte dintr-un efort mai amplu, prin care și alte patru sate – Larga (Briceni), Coșnița (Dubăsari), Sipoteni (Călărași) și

Mereni (Anenii Noi) – au fost transformate în „comunități inteligente”, în urma unei investiții de circa 20 de milioane de lei.⁷⁷ Lozova se remarcă drept unul dintre cele mai vizibile exemple de transformare. Un parc fotovoltaic de 150 kW asigură energie verde pentru instituțiile publice, sistemele de apă și canalizare, școli și iluminatul stradal, contribuind la reducerea costurilor și la creșterea sustenabilității energetice. Investițiile au schimbat semnificativ modul de funcționare al comunității, prin integrarea unor soluții eficiente, adaptate nevoilor locale. Intervențiile realizate includ implementarea tehnologiilor digitale pentru agricultură, bazate pe date meteorologice, utilizate de fermieri pentru monitorizarea culturilor și prevenirea bolilor, introducerea contoarelor inteligente de apă cu citire la distanță în peste 200 de gospodării, dezvoltarea stațiilor moderne de așteptare a transportului public – dotate cu panouri solare, iluminare autonomă și porturi USB –, precum și modernizarea instituțiilor educaționale prin sisteme de ventilare cu recuperare de căldură. În același timp, comunicarea dintre administrația locală și cetățeni este facilitată prin sisteme video moderne de informare, consolidând transparența și participarea comunitară.

Colectarea apei de ploaie. Proiectul de gestionare sustenabilă a resurselor de apă și adaptare la secetă realizat în trei localități din raionul Telenești – Suhuluceni, Ghermănești și Coropcenii – este un alt exemplu de acțiune climatică la nivel local.⁷⁸ Aici, cu sprijinul donatorilor externi, au fost instalate rezervoare pentru colectarea apei de ploaie în gospodării și instituții publice, inclusiv în școli. Apa colectată este utilizată pentru irigarea grădinilor, întreținerea spațiilor verzi și alte activități cotidiene, reducând presiunea asupra resurselor de apă subterană. Inițiativa face parte dintr-un proiect mai amplu de consolidare a rezilienței comunităților prin soluții bazate pe natură și are un rol educativ, promovând utilizarea responsabilă a resurselor naturale.

Sisteme fotovoltaice și capacități de stocare pentru spitale. Integrarea energiei regenerabile în infrastructura publică reprezintă o altă direcție importantă de acțiune climatică. Cu sprijinul Guvernului Italiei și al Programului Națiunilor Unite pentru

⁷⁴ Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD), „Republica Moldova a avansat în procesul de adaptare la schimbările climatice”, aprilie 2025: <https://www.undp.org/ro/moldova/press-releases/moldova-avansat-procesul-de-adaptare-la-schimbările-climatice>

⁷⁵ „Planul de adaptare la schimbările climatice și gestionarea riscurilor de dezastru al mun. Bălți pentru anii 2024-2030”: <https://balti.md/wp-content/uploads/2024/03/pk-154-planul-de-adaptare-la-schimb%C4%83rile-climatice-28.02.2024-upd2.pdf>

⁷⁶ Ministerul Energiei, „Prima comunitate de energie regenerabilă, înregistrată oficial în Moldova”, februarie 2026: <https://energie.gov.md/ro/content/prima-comunitate-de-energie-regenerabila-inregistrata-oficial-moldova>

⁷⁷ Eu4Moldova.eu, „Cinci localități din Moldova devin Sate Inteligente datorită investițiilor din partea UE”, august 2025, <https://eu4moldova.eu/cinci-localitati-din-moldova-devin-sate-inteligente-datorita-investitiilor-din-partea-ue/>

⁷⁸ Ludmila Hițuc, Ecopresa, „Fântâni care seacă și precipitații tot mai rare: sate din raionul Telenești testează colectarea apei de ploaie ca soluție de adaptare la criza apei”, 17 decembrie 2025: <https://ecopresa.md/fantani-care-seaca-si-precipitatii-tot-mai-rare-sate-din-raionul-telenesti-testeaza-colectarea-apei-de-ploaie-ca-solutie-de-adaptare-la-criza-apei/>

Dezvoltare, în 2025 au fost instalate sisteme fotovoltaice și baterii de stocare în spitalele raionale din Strășeni, Cimișlia și Anenii Noi.⁷⁹ Astfel sporește reziliența instituțiilor medicale, fiindu-le asigurată continuitatea serviciilor în cazul întreruperilor de energie și obținându-se economii importante la costurile pentru electricitate.

Sprijin pentru femeile antreprenoare din agricultură. Un alt exemplu relevant îl constituie proiectele destinate sprijinirii femeilor implicate în activități agricole și forestiere, care contribuie la consolidarea rezilienței comunităților rurale.⁸⁰ Realizate cu sprijinul partenerilor externi, acestea facilitează accesul femeilor din mediul rural la instruire, finanțare și oportunități economice în domenii precum agricultura inteligentă climatică, gestionarea durabilă a pădurilor și dezvoltarea afacerilor rurale. Aceste inițiative demonstrează că participarea comunităților locale și consolidarea liderismului feminin pot contribui semnificativ la dezvoltarea unor soluții sustenabile de adaptare la schimbările climatice.

Exemplele prezentate contribuie la justiția climatică prin reducerea inegalităților de acces la resurse, creșterea protecției grupurilor vulnerabile și distribuirea mai echitabilă a beneficiilor adaptării climatice. Per ansamblu, acestea evidențiază complementaritatea diferitelor tipuri de intervenții: proiectele din domeniul energiei regenerabile contribuie în mod direct la reducerea vulnerabilității energetice și a costurilor pentru populație, inițiativele privind gestionarea apei răspund riscurilor crescute de secetă, iar soluțiile digitale și infrastructura inteligentă îmbunătățesc capacitatea de planificare și reacție a comunităților. În același timp, proiectele orientate spre incluziune socială, precum sprijinirea femeilor antreprenoare, consolidează dimensiunea socială a adaptării climatice. Această diversitate de abordări demonstrează că reziliența climatică eficientă necesită intervenții integrate, care să combine soluții tehnice, economice și sociale. Totodată, ele indică faptul că adaptarea climatică la nivel local este cea mai eficientă atunci când combină soluții tehnice cu implicarea comunităților și sprijinul partenerilor de dezvoltare.

În multe cazuri, organizațiile societății civile au avut un rol important în mobilizarea comunităților, facilitarea dialogului dintre cetățeni și autorități, identificarea necesităților locale și atragerea resurselor externe pentru proiecte de adaptare climatică. De asemenea, acestea au contribuit la informarea și instruirea populației privind riscurile climatice, promovarea soluțiilor sustenabile și implicarea grupurilor vulnerabile, inclusiv a femeilor și a gospodăriilor rurale cu venituri reduse, în procesele de planificare și implementare a măsurilor de adaptare. Prin activități de advocacy, educație și dezvoltare comunitară, organizațiile societății civile contribuie la consolidarea capacității locale de răspuns la efectele schimbărilor climatice și la promovarea unei abordări participative a tranziției verzi.

6.2. Elemente de succes, limite și lecții pentru extindere

Analiza inițiativelor prezentate evidențiază câteva elemente care contribuie la succesul proiectelor de adaptare climatică în Republica Moldova. În primul rând, cooperarea dintre autoritățile publice, partenerii internaționali și comunitățile locale permite mobilizarea resurselor financiare și transferul de expertiză necesar pentru implementarea soluțiilor de adaptare.

În al doilea rând, proiectele care combină obiectivele de protecție a mediului cu dezvoltarea economică locală, precum sprijinirea antreprenorialului rural sau investițiile în energie regenerabilă, generează beneficii multiple pentru comunități și contribuie la creșterea acceptării sociale a politicilor climatice.

Totuși, aceste inițiative evidențiază și anumite limite. Multe proiecte sunt implementate la scară redusă și depind într-o mare măsură de finanțarea externă, ceea ce limitează extinderea rapidă a soluțiilor eficiente la nivel național. În plus, capacitatea administrativă și tehnică a unor autorități publice locale rămâne insuficientă pentru implementarea unor programe complexe de adaptare climatică. Deficiențele privind planificarea strategică, accesul la date, expertiza tehnică și coordonarea interinstituțională pot încetini implementarea politicilor climatice și pot reduce eficiența intervențiilor. Prin urmare, succesul pe termen lung al adaptării climatice în Republica Moldova depinde de consolidarea instituțiilor locale, diversificarea surselor de finanțare, extinderea proiectelor eficiente și integrarea mai profundă a obiectivelor climatice în strategiile naționale și locale de dezvoltare.

Concluzii și recomandări ale capitolului 6

Adaptarea climatică este mai eficientă atunci când combină soluții tehnice, economice și sociale și implică autoritățile publice, comunitățile locale, organizațiile societății civile și partenerii de dezvoltare. Inițiativele privind energia regenerabilă, gestionarea apei, infrastructura inteligentă și sprijinirea antreprenorialului rural contribuie la creșterea rezilienței comunităților și la reducerea vulnerabilităților climatice și sociale. Totodată, multe proiecte rămân dependente de finanțarea externă, iar capacitatea administrativă și tehnică limitată a unor autorități locale îngreunează extinderea măsurilor de adaptare climatică.

Se recomandă consolidarea capacităților instituționale locale, extinderea proiectelor eficiente de adaptare climatică și dezvoltarea unor mecanisme financiare interne pentru susținerea bunelor practici. De asemenea, este necesară promovarea participării comunităților locale și a femeilor în procesele decizionale și în implementarea proiectelor de adaptare climatică.

⁷⁹ Ministerul Energiei al Republicii Moldova, „Trei spitale raionale din Moldova utilizează și stochează energie solară fotovoltaică, datorită sprijinului Guvernului Italiei și PNUD”, <https://energie.gov.md/ro/content/trei-spitale-raionale-din-moldova-utilizeaza-si-stocheaza-energie-solara-fotovoltaica>

⁸⁰ Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare: „Program de finanțare de până la 1 milion de lei pentru femeile antreprenoare din mediul rural”, <https://maia.gov.md/ro/content/6431>

Capitolul 7.

Provocări sistemice și riscuri în absența unei abordări de justiție climatică

7.1. Riscul accentuării inegalităților sociale și teritoriale

În lipsa unor măsuri deliberate de justiție climatică, riscurile climatice se pot transforma în dezechilibre sociale și teritoriale. Vulnerabilitatea climatică se manifestă diferențiat în funcție de contextul socio-teritorial: mediul rural este adesea mai afectat de infrastructura insuficient dezvoltată și de accesul limitat la servicii esențiale, în timp ce mediul urban este mai expus riscurilor generate de poluarea aerului, valurile de căldură și densitatea ridicată a populației.

Accesul inegal la infrastructura de apă, energie și sisteme de adaptare tehnologică poate adânci aceste decalaje între mediul urban și cel rural. În acest context, grupurile vulnerabile – femeile din mediul rural, vârstnicii (îndeosebi din satele depopulate), copiii, persoanele cu dizabilități și îngrijitorii informali (asistenții sociali personali) –, precum și gospodăriile monoparentale sau cele cu venituri reduse pot fi afectate disproporționat. Lipsa unor mecanisme de sprijin specific ar conduce la accentuarea sărăciei energetice și a vulnerabilității economice.

De exemplu, în timpul perioadelor de caniculă, aparatele de aer condiționat au devenit esențiale pentru protejarea sănătății persoanelor vulnerabile la temperaturi extreme. Cu toate acestea, până în prezent, Centrul Național pentru Energie Durabilă (CNED) n-a inclus astfel de echipamente în programele de ecovouchere. Din perspectiva justiției climatice, accesul la tehnologii de adaptare la fenomenele extreme nu ar trebui să depindă exclusiv de intervențiile punctuale ale unei singure instituții, ci să fie integrat într-un cadru mai larg de politici sociale și de protecție a populației, prin mecanisme coordonate de sprijin.

În mod similar, în Republica Moldova nu este susținută prin ecovouchere nici achiziționarea purificatoarelor de aer, deși interesul pentru aceste dispozitive este în creștere,⁸¹ pe fondul conștientizării tot mai accentuate a calității aerului din

spațiile de locuit. Această tendință este justificată în contextul alertelor frecvente privind poluarea aerului, emise de Agenția de Mediu, generate de factori multipli, precum condițiile meteorologice, inclusiv fenomene amplificate de schimbările climatice (de exemplu, transportul de particule de praf saharian sau de particule de sol rezultate în urma eroziunii eoliene), traficul rutier intens, activitățile industriale și poluarea transfrontalieră.

De exemplu, în zilele cu ceață⁸² persistentă din lunile ianuarie–februarie 2025, în municipiile Chișinău și Bălți, unde traficul rutier și activitatea industrială sunt mai intense, au fost înregistrate depășiri ale concentrațiilor admisibile pentru diverși poluanți atmosferici, inclusiv dioxid de azot și alte substanțe cu impact asupra sănătății.⁸³ Aceste depășiri au fost mai accentuate în zonele cu trafic aglomerat și în proximitatea unor surse industriale. În acele perioade, au fost semnalate frecvent dificultăți respiratorii, oboseală și tulburări de somn, în special în rândul populației urbane expuse, iar efectele poluării aerului afectează în mod disproporționat copiii și vârstnicii, categorii cu o vulnerabilitate fiziologică crescută.

Din perspectiva de sănătate publică, aerul poluat reprezintă unul dintre factorii majori de risc pentru bolile netransmisibile. În Republica Moldova, acesta este al doilea factor de risc, după consumul de tutun, fiind asociat cu aproximativ 12% din totalul deceselor anuale (circa 4.700 de cazuri). Particulele fine din aer pot pătrunde adânc în sistemul respirator și în fluxul sanguin, fiind corelate cu o proporție semnificativă a cazurilor de accident vascular cerebral, boli respiratorii cronice, cancer pulmonar și infarct miocardic. De asemenea, ozonul format la nivelul solului, rezultat al reacțiilor fotochimice dintre poluanți, contribuie la agravarea astmului și a altor afecțiuni respiratorii cronice.⁸⁴

Schimbările climatice nu mai reprezintă doar o problemă de mediu, ci una de drepturi fundamentale, afectând direct accesul la sănătate și un nivel de trai adecvat.⁸⁵ Inclusiv

⁸¹ Eleonora Lisnic / Ecopresa, „Alertă de aer poluat: când autoritățile strâng din umeri, ne protejăm sănătatea pe cont propriu. Purificatorul de aer – o soluție modernă”, 6 februarie 2025, disponibil la: <https://ecopresa.md/aer-poluat-purificatorul/>

⁸² Agenția de Mediu, „De unde vine poluarea?”, <https://www.am.gov.md/ro/content/de-unde-vine-poluarea>

⁸³ Agenția de Mediu, Buletine și hărți zilnice privind calitatea aerului atmosferic: <https://am.gov.md/ro/node/216>

⁸⁴ Agenția Națională pentru Sănătate Publică (ANSP), „7 septembrie - Ziua internațională a aerului curat pentru un cer albastru”, disponibil la: <https://ansp.md/7-septembrie-2021-ziua-internationala-aerului-curat-pentru-un-cer-albastru-cu-genericul-aer-sanatos-planeta-sanatoasa/>

⁸⁵ Amnesty International Moldova, „Global: Sunt necesare măsuri urgente, deoarece criza climatică provoacă noi prejudicii devastatoare pentru drepturile omului”, iunie 2025, <https://amnesty.md/recente/global-sunt-necesare-masuri-urgente-deoarece-criza-climatica-provoaca-noi-prejudicii-devastatoare-pentru-drepturile-omului/>

deciziile pronunțate în 2024-2025 de Curtea Europeană a Drepturilor Omului⁸⁶ și Curtea Internațională de Justiție confirmă că inacțiunea climatică nu mai este doar o problemă de politici publice, ci și una de responsabilitate juridică.⁸⁷

7.2. Vulnerabilitatea politicilor climatice fără dimensiune socială. Implicații pe termen mediu și lung pentru coeziunea socială și dezvoltarea durabilă

Politicile climatice și energetice care nu integrează explicit dimensiunea socială și de gen pot genera efecte regresive. De exemplu, dacă subvențiile pentru energie regenerabilă sau programele de eficiență energetică nu sunt orientate către grupurile prioritare, atunci ele pot fi accesate în principal de gospodăriile urbane mai prospere, ceea ce ar duce la accentuarea decalajelor sociale și economice.

În același timp, proiectele de adaptare tehnică pot rămâne inaccesibile pentru micii producători agricoli și comunitățile rurale izolate. Acest fapt nu doar reduce eficiența acțiunilor climatice, dar poate crea și percepția că politicile climatice favorizează grupurile privilegiate, subminând încrederea publică.

Această vulnerabilitate devine și mai relevantă în contextul evoluțiilor recente din jurisprudența europeană. Prin hotărârea din 9 aprilie 2024, Curtea Europeană a Drepturilor Omului a stabilit, în cauza Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland,⁸⁸ că **inacțiunea climatică poate constitui o încălcare a drepturilor fundamentale**. În acest caz, un grup constând din peste 2.500 de femei elvețiene în vârstă a susținut că eșecul guvernului lor de a atenua în mod adecvat consecințele încălzirii globale le-a încălcat drepturile la sănătate și la viață și le expune la riscul de a muri în timpul valurilor de căldură. Astfel, decizia CEDO marchează o schimbare de paradigmă: politicile climatice nu mai sunt opționale, dar sunt parte a obligațiilor statului față de cetățeni.

Experții de la Amnesty International Moldova subliniază că hotărârea pronunțată de CEDO este „un mesaj puternic pentru factorii de decizie politică din țările europene că statele trebuie să își intensifice eforturile pentru a combate schimbările climatice”, iar „litigiile strategice pot contribui la asigurarea justiției climatice și la protejarea drepturilor a miliarde de oameni împotriva încălzirii globale, în special a celor mai marginalizați”.⁸⁹ Așadar, pentru Republica

Moldova, acest precedent juridic înseamnă că politicile climatice insuficiente sau inechitabile pot deveni nu doar o problemă de eficiență, ci și una de legalitate și responsabilitate juridică.

În paralel, evoluțiile din dreptul internațional consolidează ideea responsabilității statelor. Avizul consultativ din 23 iulie 2025 emis de Curtea Internațională de Justiție⁹⁰ confirmă că statele pot fi considerate responsabile pentru inacțiunea climatică, inclusiv pentru efectele transfrontaliere ale emisiilor. Pentru Republica Moldova, acest cadru emergent implică nu doar obligații politice, ci și riscuri juridice și reputaționale, în cazul în care politicile climatice nu sunt aliniate la standardele internaționale și nu protejează în mod adecvat populația vulnerabilă.

Fără integrarea sistematică a principiilor justiției climatice, Republica Moldova se poate confrunta cu mai multe riscuri pe termen mediu și lung:

- **fragmentarea socială**, accentuată de accesul inegal la resurse și servicii climatice;
- **creșterea migrației** interne și externe din comunitățile vulnerabile;
- **ineficiența în implementarea politicilor publice** și pierderea oportunităților de finanțare;
- **limitarea potențialului de dezvoltare durabilă** prin excluderea grupurilor vulnerabile din procesele decizionale;
- **erodarea încrederii publice** în instituțiile statului.

Concluzii și recomandări ale capitolului 7

Analiza evidențiază că lipsa unei abordări integrate a justiției climatice poate amplifica inegalitățile sociale și teritoriale și poate reduce eficiența politicilor climatice. În același timp, politicile climatice care nu integrează dimensiunea socială și de gen riscă să genereze efecte regresive și vulnerabilități suplimentare pentru grupurile deja expuse. Totodată, evoluțiile recente din dreptul european și internațional arată că integrarea criteriilor de echitate, participare și responsabilitate devine tot mai importantă pentru legitimitatea și sustenabilitatea acțiunilor climatice.

Se recomandă integrarea explicită a criteriilor de vulnerabilitate socială și teritorială în politicile climatice și

⁸⁶ Amnesty International Moldova, „Europa: Curtea Europeană a Drepturilor Omului stabilește un precedent esențial prin hotărârea pronunțată într-un caz istoric privind clima”, aprilie 2024, <https://amnesty.md/recente/europa-curtea-europeana-a-drepturilor-omului-stabileste-un-precedent-esential-prin-hotararea-pronuntata-intr-un-caz-istoric-privind-clima/>

⁸⁷ Moldova 1, „ONU: Statele sunt obligate să protejeze clima în baza dreptului internațional”, iulie 2025, <https://moldova1.md/p/53627>

⁸⁸ CEDO, Verein KlimaSeniorinnen Schweiz and Others v. Switzerland, hotărârea din 9 aprilie 2024, HUDOC: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-233206>

⁸⁹ Amnesty International Moldova, „Europa: Curtea Europeană a Drepturilor Omului stabilește un precedent esențial prin hotărârea pronunțată într-un caz istoric privind clima”, aprilie 2024, <https://amnesty.md/recente/europa-curtea-europeana-a-drepturilor-omului-stabileste-un-precedent-esential-prin-hotararea-pronuntata-intr-un-caz-istoric-privind-clima/>

⁹⁰ Curtea Internațională de Justiție, Obligațiile statelor în raport cu schimbările climatice (Advisory Opinion, dosar 187), <https://www.icj-cij.org/case/187>

energetice, direcționarea resurselor către comunitățile și gospodăriile vulnerabile și consolidarea capacității autorităților locale de a implementa măsuri sensibile la dimensiunea socială și de gen. De asemenea, este necesară dezvoltarea unor mecanisme de monitorizare a impactului social al politicilor climatice, extinderea participării comunităților vulnerabile în procesele decizionale și alinierea politicilor naționale la standardele emergente din dreptul european și internațional privind responsabilitatea climatică.

Anexa 1.

Dimensiunile justiției climatice și cum se aplică în practică

Justiția climatică are trei dimensiuni – **distributivă**, **procedurală**, de **recunoaștere**. Aceste principii provin din teoria justiției sociale și sunt aplicate și politicilor climatice.

Formula este simplă și ușor de reținut:

- **Distributivă** = bani și riscuri
- **Procedurală** = voce și participare
- **Recunoaștere** = vizibilitate și diferențe sociale

1. Justiția climatică distributivă

Întrebarea centrală: Cine suportă costurile și cine beneficiază de pe urma politicilor climatice?

Această dimensiune se referă la **distribuirea echitabilă a poverilor și beneficiilor** tranziției climatice. În practică, ea analizează:

- cine plătește pentru tranziția energetică (taxe, tarife, investiții);
- cine beneficiază de subvenții pentru energie regenerabilă;
- cine suportă mai intens efectele secetei, caniculei, inundațiilor;
- dacă gospodăriile vulnerabile sunt protejate sau, dimpotrivă, împinse mai adânc în sărăcie.

Aplicat la Republica Moldova, principiul arată așa:

- Dacă doar gospodăriile cu venituri medii și mari pot instala panouri solare, iar cele sărace nu – apare un deficit de justiție distributivă.
- Dacă fermierii mici nu au acces la sisteme moderne de irigații – distribuția este inegală.

Pe scurt: Justiția distributivă înseamnă echitate în împărțirea costurilor și beneficiilor.

2. Justiția climatică procedurală

Întrebarea centrală: Cine participă la luarea deciziilor?

Această dimensiune se referă la **corectitudinea procesului decizional**. Nu este suficient ca rezultatul să fie echitabil, ci trebuie ca grupurile afectate să fie consultate în mod real, informația consultată să fie accesibilă, procesele să fie transparente iar comunitățile vulnerabile să aibă voce.

Aplicat la Republica Moldova, principiul arată așa:

- Dacă consultările au loc doar la Chișinău, comunitățile rurale nu participă în mod real.
- Dacă politicile sunt elaborate fără implicarea fermierilor afectați de secetă, există un deficit procedural.

Pe scurt: Justiția procedurală înseamnă participare reală și procese decizionale echitabile.

3. Justiția climatică de recunoaștere

Întrebarea centrală: Cine este vizibil și cine este ignorat?

Această dimensiune se referă la **recunoașterea diferențelor sociale și a vulnerabilităților specifice**. Ea cere recunoașterea inegalităților structurale (gen, rural-urban, vârstă, dizabilitate); a rolurilor sociale (de exemplu, femeile în gestionarea resurselor la nivel de gospodărie); și a cunoștințelor locale și tradiționale.

Aplicat la Republica Moldova, principiul arată așa:

- Dacă politicile tratează „gospodăria” ca unitate neutră, fără a vedea diferențele de gen, apare un deficit de recunoaștere.
- Dacă nu se ține cont de vulnerabilitatea vârstnicilor la caniculă, aceasta este o problemă de recunoaștere.

Pe scurt: Justiția de recunoaștere înseamnă vizibilitate, demnitate și considerarea diferențelor reale dintre grupuri.

Dimensiunile **distributivă**, **procedurală** și de **recunoaștere** sunt profund interdependente și trebuie înțelese ca părți complementare ale unui cadru analitic unitar, iar un sistem matur de politici climatice ar trebui să le integreze pe toate trei.

Anexa 2.

Manifestări actuale ale schimbărilor climatice în Republica Moldova

Schimbările climatice nu mai reprezintă o tendință viitoare, ci o realitate deja observabilă în Republica Moldova, manifestată prin încălzire accelerată, aridizare, instabilitate climatică și intensificarea fenomenelor extreme, cu efecte directe asupra apei, agriculturii, ecosistemelor și bunăstării populației. Aceste evoluții sunt în concordanță cu tendințele observate în Europa de Est și în regiunea Mării Negre.

În cele ce urmează, este oferită o descriere succintă a acestor manifestări în Republica Moldova:

1. Încălzirea accelerată (creșterea temperaturilor medii și a extremelor termice):

- Temperaturi medii anuale care cresc constant, cu abateri frecvente de **+1,5–2,5°C** față de normă.
- Valuri de căldură care devin mai frecvente și mai intense (peste **35–40°C**).
- Luni de iarnă și toamnă tot mai calde, cu episoade anormale de temperaturi ridicate.
- Episoade de frig care sunt prezente în continuare în sezonul rece, dar sunt mai scurte și mai puțin persistente.

2. Aridizarea și intensificarea secetelor

- Episoade de secetă care devin mai frecvente, mai lungi și mai severe (ex. 2007, 2012, 2015, 2019, 2020, 2024–2025).
- Precipitații care scad până la 20–25% din normă, în unele perioade din an.
- Deocamdată, tendința de aridizare și stresul hidric afectează gradual regiunile de sud și centru, însă și regiunea de nord începe să fie afectată.

3. Instabilitate climatică (precipitații neregulate și extreme)

- Se manifestă fenomenul de alternanță între perioade secetoase prelungite și episoade scurte de ploi torențiale (până la 200–300% din norma lunară)
- Frecvența episoadelor de grindină și furtunilor violente crește anual.
- Fenomene precum ploi torențiale, vijelii, polei, ninsori intense se manifestă pe intervale scurte, dar foarte puternice și agresive.

4. Modificări ale regimului hidric (criza resurselor de apă)

- În perioadele secetoase, se atestă scăderea debitelor râurilor mari (Nistru, Prut) sub 40–50% din medie.
- Râurile mici (Răut, Bâc, Cogâlnic) și fântânile locale seacă complet, iar lacurile de acumulare își reduc volumul cu 30–60%.

5. Degradarea progresivă a biodiversității

- Uscarea arborilor și diminuarea rezistenței biologice a pădurilor.
- Creșterea frecvenței atacurilor provocate de dăunători și de incendiile forestiere.
- Apariția și răspândirea a peste 25 de specii noi de insecte invazive în ultimele 25 de ani.
- Schimbarea distribuției speciilor de plante și animale și a habitatelor.

Anexa 3.

Cum se pot adapta satele și orașele din Republica Moldova la schimbările climatice

Adaptarea la schimbările climatice înseamnă pregătirea comunităților pentru a face față secetelor, inundațiilor, valurilor de căldură, furtunilor sau altor fenomene extreme. Iată exemple concrete, care se pot aplica la nivel local:

Protecția apelor și prevenirea inundațiilor

- **Plantarea fâșiilor de protecție pe malurile râurilor și lacurilor** – copaci și arbuști care opresc eroziunea solurilor și încetinesc scurgerea apei în timpul viiturilor.
- **Reabilitarea digurilor și acumulărilor de apă**, pentru a preveni inundațiile și a stoca apă necesară în perioadele de secetă.
- **Crearea de bazine de retenție a apei pluviale** în sate și orașe, pentru a evita inundarea străzilor și grădinilor.

Agricultură ecologică

- **Selectarea culturilor rezistente la secetă** sau schimbarea tipului de cultură în zone mai afectate de lipsa apei.
- **Plantarea de perdele forestiere între parcele agricole**, pentru a reduce impactul vânturilor puternice și a proteja solul.

Eficiență energetică și energie verde

- **Izolarea termică a clădirilor** pentru a reduce consumul de energie și costurile la încălzire sau răcire.
- **Instalarea panourilor solare pe acoperișuri** pentru generarea de energie electrică.
- **Instalarea de microcentrale eoliene sau hidroelectrice mici**, pentru a produce energie local și a reduce dependența de rețeaua națională.
- **Trecerea la sisteme de iluminat stradal cu LED și panouri solare**, care economisesc energia și reduc costurile de iluminare în localitate.

Managementul resurselor de apă

- **Instalarea sistemelor de colectare a apei de ploaie** pentru udarea grădinilor sau irigarea culturilor.

- **Reabilitarea rețelelor de apă și canalizare**, pentru a evita pierderile și contaminarea apei potabile.
- **Construirea de rezervoare locale de apă** ca rezerve strategice pentru perioadele de secetă.

Protecția comunităților și sănătate publică

- **Înființarea sistemelor locale de avertizare** pentru vijelii, inundații sau valuri de căldură.
- **Crearea de spații publice cu adăpost și răcire** în orașe și sate pentru populația vulnerabilă (vârstnici, copii, femei însărcinate, persoane sensibile etc.).
- **Sisteme de ventilare inteligentă cu recuperare în spitale**, pentru a le asigura pacienților un mediu de vindecare sigur, cu aer proaspăt și filtrat.
- **Campanii de informare** pentru locuitori despre cum să reducă riscurile climatice și cum să-și protejeze gospodăriile.

Mobilitate și infrastructură rezilientă

- **Construirea de străzi și drumuri publice rezistente la inundații** sau temperaturi extreme.
- **Amenajarea trotuarelor și pistelor pentru biciclete**, pentru a reduce traficul și poluarea.
- **Implementarea infrastructurii de tip „sponge city”**: pavaje permeabile, spații verzi de retenție, acoperișuri verzi și sisteme de drenaj durabil pentru a absorbi, stoca și gestiona eficient apa pluvială, reducând riscul de inundații și supraîncărcarea rețelelor urbane.
- **Înființarea punctelor de încărcare pentru vehicule electrice**, pentru a încuraja transportul verde.

Comunități verzi și participare locală

- **Grupuri locale pentru mediu și climă** – cetățeni implicați în monitorizarea calității aerului, a apei sau a solului.
- **Proiecte pilot în școli și instituții preșcolare** pentru a educa generațiile viitoare despre importanța adaptării.
- **Parteneriate cu ONG-uri și firme private** pentru implementarea proiectelor verzi și soluțiilor inovatoare.

Schimbările climatice și inegalitățile sociale în Republica Moldova.

Această lucrare analizează relația dintre schimbările climatice, vulnerabilitățile sociale și politicile publice din Republica Moldova, evidențiind modul în care efectele climatice sunt resimțite diferit de diverse categorii ale populației și comunități. Prin examinarea cadrului normativ și instituțional, a vulnerabilităților socio-economice și teritoriale, precum și a măsurilor de adaptare și reziliență, publicația explorează legăturile dintre schimbările climatice, echitatea socială și dezvoltarea durabilă. Bazată pe date statistice, documente de politici publice și exemple practice, analiza oferă o perspectivă integrată asupra provocărilor și oportunităților asociate tranziției climatice și formulează recomandări pentru dezvoltarea unor politici mai echitabile, incluzive și orientate spre protejarea grupurilor vulnerabile.